

ФОНД АКТИВНИ ГРАЖДАНИ БЪЛГАРИЯ ПО ФМ НА ЕИП 2014-2021 г.

Фондация „Български адвокати за правата на човека“, в партньорство с Българския хелзинкски комитет, изпълнява тригодишен проект „Международните правозащитни стандарти на фокус“ с финансова подкрепа, предоставена от Исландия, Лихтенщайн и Норвегия по линия на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство.

ЕЛЕКТРОННО ИЗДАНИЕ

БЮЛЕТИН

СЪДЕБНА ПРАКТИКА ПО ПРАВАТА НА ЧОВЕКА

Брой 46, февруари 2020 г.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

В настоящия четиридесет и втори бюлетин „Съдебна практика по правата на човека“ ще намерите кратки резюмета на решения, постановени през февруари 2020 г. от Европейския съд по правата на човека („ЕСПЧ“) по дела срещу други държави, анотации на всички решения на ЕСПЧ по дела срещу България, както и диспозитивите на решения на Съда на Европейския съюз („СЕС“) по дела, касаещи права на човека, от същия месец.

Бюлетинът излиза в електронен вариант и се разпространява безплатно.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ.....	3
2. ПРАВО НА ЖИВОТ	4
3. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ	9
4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ.....	14
5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС.....	21
6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И НА КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА.....	25
7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕСТТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ	32
8. ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ	36
9. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ.....	43
10. ДРУГИ ПРАВА.....	44

Амбицията на фондация „Български адвокати за правата на човека“ е този бюлетин да достига до максимално широк кръг представители на юридическата професия и да ги подпомага в работата им по прилагане на европейските правозащитни стандарти в България.

1. ДОПУСТИМОСТ НА ЖАЛБИТЕ ПРЕД ЕСПЧ

Член 35, § 3 (b) от Конвенцията предвижда три критерия за допустимост на жалбата: първо, дали жалбоподателят е претърпял „значителна вреда“; второ, дали зачитането на правата на човека налага Съдът да разгледа жалбата; и трето, дали делото е било надлежно разгледано от национален съд. Първият критерий се прилага в случаите, когато степента на сериозност на нарушението не налага проверка от международен съд. Тази преценка е субективна и зависи от всички факти и обстоятелства по случая, финансовия ефект и значението на спорния въпрос за жалбоподателя. Вторият критерий задължава Съда да продължи с разглеждането на жалбата, дори в случай на отсъствие на значителна вреда, ако зачитането на правата на човека изисква това. Такъв би бил случаят, когато например жалбата повдига въпроси от общ характер, които засягат и други лица в същото положение като жалбоподателите.

Решение по делото [Strezovski and Others v. North Macedonia \(nos. 14460/16 and 7 others\)](#)

Виж по-долу в раздел „[Право на собственост](#)“

2. ПРАВО НА ЖИВОТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Дали жалбоподателите – уйгурски мюсюлмани от Синдзян-уйгурския автономен регион (XUAR) на Китайската народна република – представляват риск за националната сигурност на България, както се твърди от ДАНС и е прието от ВАС, не е от значение за преценката на Съда. Основният въпрос е дали са налице съществени основания да се смята, че съществува реален риск от нарушаване на правата им по чл. 2 и чл. 3, ако бъдат върнати в Китай. ВАС не е обсъдил твърденията на жалбоподателите в този аспект. Съдът разглежда информацията за ситуацията в XUAR, където китайските власти продължават да задържат стотици хиляди уйгури в „лагери за преквалификация“, където според данни, предоставени от различни държавни, международни и неправителствени организации, има случаи на нечовешко отношение, изтезания и смърт на задържаните, а всяко подозрение за участие в сепаратистко движение или за заплаха на националната сигурност може да доведе до лишаване от свобода или смъртно наказание без провеждане на съдебен процес. В светлината на тези факти и конкретната ситуация на жалбоподателите, които са били заподозрени в тероризъм и са избягали от Китай, Съдът намира, че са налице

достатъчно основания да се приеме, че рискът, ако бъдат върнати в Китай, те да бъдат произволно лишени от свобода, изтезавани или дори убити е реален.

Съдът намира, че в българското законодателство не съществуват ефективни гаранции, които да защитават жалбоподателите от произволно връщане в Китай. В първоначалните заповеди за връщане на жалбоподателите и в заповедите за експулсиране не е посочена дестинация, а само фразата от закона „връщане до страна на произход, страна на транзитно преминаване или трета страна“. Законът от своя страна не дава стандарт, въз основа на който имиграционните власти да преценят наличието на риск. Няма данни и как, ако властите решат да изпратят жалбоподателите в трета страна, от там те няма да бъдат върнати в Китай. Следователно, ако бъдат изпълнени заповедите за експулсиране на жалбоподателите би било налице нарушение на чл. 2 и чл. 3 от Конвенцията.

Решение по делото [M.A. and Others v. Bulgaria \(no. 5115/18\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Властите не са провели ефективно разследване, което да установи чия е отговорността невзривена граната,

на въоръжение в руската армия, да попадне в жилищен квартал, където е намерена и взривена от деца. Те не са изяснили имало ли е небрежност от страна на военнослужещи при взимането на мерки, необходими и достатъчни за предотвратяването на рисковете, присъщи на опасна дейност, която небрежност може да представлява изключително обстоятелство, изискващо провеждането на ефективно наказателно разследване при изпълнение на процедурното задължение по чл. 2.

Решение по делото [Vovk and Bogdanov v. Russia \(no. 15613/10\)](#)

Фактите: На 21 април 2008 г. жалбоподателите, тогава на 13 и 7-годишна възраст, намерили граната VOG-17 в жилищен квартал. Първият жалбоподател я изпуснал и тя избухнала. В резултат на взрива пострадали сериозно двамата жалбоподателите, още три деца и близката жилищна сграда. В рамките на проведеното разследване било установено, че гранатата била изстреляна от гранатомет AGS-17 и пренесена до мястото, на което била намерена от жалбоподателите, при доставка на пясък от строителна площадка, находяща се във военен район. Било образувано наказателно производство срещу неизвестно лице за незаконно притежание, транспортиране и съхранение на взривоопасни устройства, което по-късно било преквалифицирано в престъпление срещу обществената сигурност и военната служба. Жалбоподателите били признати за жертви на престъпление, от което били претърпели животозастрашаващи увреждания. Разследването констатирало, че преди 9 април 2008 г. на неустановено място неустановено лице

не било изпълнило възложените му задължения да охранява огнестрелни оръжия, амуниции и експлозиви.

На няколко пъти производството било прекратявано от разследващите органи на основание, че е невъзможно да се установи извършителя, и впоследствие било възобновявано от прокуратурата. В даден момент то било изпратено по компетентност на военните разследващи органи, но върнато от там 9 дни по-късно със становище, че няма данни за извършено нарушение от страна на военнослужещи. Майките на жалбоподателите периодично искали достъп до материалите по разследването и информация за хода му, но такъв им бил предоставен само веднъж. На 27 декември 2013 г. разследването било прекратено окончателно поради изтичане на давностните срокове за търсене на наказателна отговорност.

Майките на жалбоподателите завели граждански иск за неимуществени вреди срещу държавата, като поддържали, че властите носят отговорност за необезопасяването на гранатата и за неуспеха да бъдат открити и подведени под отговорност замесените в незаконното ѝ пренасяне. Според ищците, тези гранати и гранатомети били изцяло изключени от гражданския стокооборот и могли да се съхраняват само от оправомощени държавни органи. Майките на жалбоподателите твърдели, че като жертви на престъпление децата им имат право на обезщетение от държавата. Въз основа на решенията на разследващите органи районният съд, отхвърлил исквете посочвайки, че отговорността за обезщетяване на вреди е на лицето, което ги е причинило, а националното законодателство не предвиждало задължение държавата да обезщети неимуществени вреди, причинени в резултат на престъпление, което не е могла да разкрие или предотврати.

Окръжният съд потвърдил решението, отхвърляйки като хипотетични твърдения на майките, че гранатата е трябвало да бъде съхранявана в помещения на министерство на отбраната и че държавата трябва да носи отговорност за това, че министерството не е осигурило правилното съхранение. Според съда нямало доказателства, че гранатата е била собственост на държавата и че не била съхранявана правилно.

От сайта на министерството на отбрана на Руската федерация е видно, че посочените гранати и гранатомети са били и все още се използват в руската армията по време на учения.

Решението:

49-50. Въпреки, че жалбоподателите подвеждат оплакванията си по чл. 6 и чл. 13 от Конвенцията Съдът намира, че жалбата следва да бъде разгледана по чл. 2 от ЕКПЧ предвид причинените животозастрашаващи наранявания.

51-59. В отговор на възражението на правителството, че жалбоподателите не били обжалвали действията по разследването пред съд и били наясно, че гражданскоправният иск е щял да бъде отхвърлен поради липса на законово основание Съдът намира жалбата за допустима, посочвайки, че тези аргументи са свързани по същество с въпросите относно ефективността на разследването.

60-63. Съдът припомня, че основното позитивно задължение на държавата по чл. 2 е да създаде законодателна и административна рамка, насочена към ефективното възпиране на заплахи за правото на живот, което е приложимо към всяка дейност, била тя публична или частна, когато на риск е изложен човешки живот. Позитивното задължение следва да бъде интерпретирано по начин, който не налага невъзможна или непропорционална тежест върху властите.

Наред с това държавата има и процедурно позитивно задължение да създаде независима съдебна система, която да може бързо да установи фактите, като подведе виновните под отговорност и предостави справедливо обезщетение на жертвата. В случаи, касаещи неумышлено причиняване на смърт и/или излагане на риск от смърт, задължението ще бъде изпълнено, ако правната система предоставя на жертвите (или техните близки) гражданскоправно средство за защита, което самостоятелно или в съчетание с наказателно правно средство за защита, позволява установяването на отговорността и предоставянето на обезщетение. При участие на представители на държавата или на определена професия, могат да бъдат предвидени и дисциплинарни мерки.

64-65. Макар Конвенцията да не предоставя самостоятелно право на образуване на наказателно производство, дори в случаите на неумышлено засягане на правото на живот или на физическия интегритет може да съществуват изключителни обстоятелства, които изискват провеждането на такова производство за да бъдат изпълнено процедурното задължение по чл. 2. Такива обстоятелства ще са налице, когато загубата или застрашаването на живот са причинени в резултат на поведение на орган на власт, което надхвърля грешна преценка или нехайство. Когато властите, като са разбирали възможните последствия и са пренебрегнали своите правомощия, не са взели необходимите и достатъчни мерки за предотвратяване на рисковете, присъщи на дадена опасна дейност, фактът, че на отговорните лица не са били повдигнати наказателни обвинения или не са били изправени пред съд може да представлява нарушение на чл. 2, независимо от наличието на други правни средства за защита, които жалбоподателите са могли да използват (*Öneriyıldız v. Turkey [GC]*, по.

48939/99, §§ 71-93). Съдът напомня, че по тези дела властите имат задължение активно да събират доказателства докато въпросите за евентуална отговорност не бъдат изяснени и не се уверят напълно, че няма основания за провеждане или продължаване на наказателно разследване.

66-69. При наличието на различни правни средства Съдът преценява дали те заедно, така както са предвидени в закона и прилагани в практиката, съответстват на гореспоменатите стандарти за търсене на отговорност и предоставяне на обезщетение. Начинът, по който ще бъдат изпълнени позитивните задължения, е част от дискрецията на държавата и дори ако някоя от мерките не е приложена, е възможно те да бъдат изпълнени по друг начин. Съдът припомня, че за да бъде запазено общественото доверие и гарантирано спазването на върховенството на закона националните съдилища, при никакви обстоятелства, не трябва да оставят ненаказани животозастрашаващи престъпления. В контекста на извършване на военна дейност, контролирана от държавата, властите са длъжни да предприемат необходимите мерки за да защитят живота на засегнатите. По делото *Oruk v. Turkey*, (no. 33647/04) Съдът е посочил, че властите са били длъжни да обезопасят военно стрелбище за да сведат до минимум преместването на невзривени боеприпаси. Сериозните пропуски в безопасността от страна на военните представлявали повече от обикновена небрежност при намирането и унищожаването на невзривени боеприпаси и нарушаването на правото на живот на 10-годишния син на жалбоподателя не е могло да бъде поправено единствено чрез присъждането на обезщетение.

70-73. В настоящия случай разследващите са квалифицирали фактите като престъпна небрежност от страна на лице, на което е

била възложена охраната на оръжие и амуниции. Следователно доводите на жалбоподателите, че разследващите не са проверили участието на военни при загубването на гранатата не са неоснователни. Съдът посочва, че тъй като тези гранати е можело да бъдат ползвани законно единствено от предприятия, работещи в областта на отбраната и вътрешните работи, контролирани от държавата, то разследването е трябвало да установи кои са те и да провери дали процедурите, в случай на загуба на боеприпаси са били спазени. Ако разследващите са приели, както е станало, че става въпрос за възможна небрежност от страна на военнослужещи, то е следвало да установят дали например гранатата не е била изоставена след военно учение. Съдът отбелязва, че няма данни какво са предприели в рамките само на девет дни и какво са установили военните разследващи органи за да заключат, че няма участие на военнослужещи при загубата на гранатата. Същото може да бъде казано и за разследването, извършено от цивилните, които многократно са прекратявали производство и по делото няма данни дали въобще са били предприети действия за установяване къде е била съхранявана гранатата и идентифициране на лицето, отговорно за загубването ѝ.

74. В обобщение Съдът счита, че разследващите не са положили всички разумни усилия, в съответствие със задълженията по чл. 2 от Конвенцията, да бъдат събрани доказателства, които биха изяснили основанията за търсене на отговорност и взимане на решение за прекратяване на разследването. Те също така не са успели да изяснят имало ли е небрежност от страна на военнослужещи при взимането на „мерки, необходими и достатъчни за предотвратяването на рискове, присъщи на опасна дейност“, която небрежност може да представлява изключително обстоятелство,

изискващо провеждането на ефективно наказателно разследване при изпълнение на процедурното задължение по чл. 2.

75-76. Съдът не е убеден, че обжалването на действията на разследващите органи пред съд би довело до ефективни резултати, тъй като разследването е било многократно възобновявано от прокуратурата. Също така, без достъп до материалите по делото и своевременна информация за разследването жалбоподателите не са могли да обжалват действията или бездействията на разследващите. Гражданскоправното средство също е било неефективно, тъй като националните съдилища са се позовали безрезервно на резултатите от полицейското разследване, приемайки, че липсват доказателства, че гранатата е била държавна собственост или че не е била съхранявана правилно.

77-78. Поради изложеното Съдът счита, че в настоящия случай, взети заедно, гражданските и наказателните правни средства не представляват ефективна съдебна реакция, насочена към бързото установяване на фактите, подвеждане под отговорност на виновните и предоставяне на обезщетение на жертвите, която е съществена за запазването на общественото доверие и спазването на върховенството на закона. Следователно е налице нарушение на чл. 2 от Конвенцията.

Решението е взето единодушно, като към него е приложено общото особено мнение на съдиите Pinto de Albuquerque и Elósegui, които считат, че е налице нарушение и на материалния аспект на чл. 2.

3. ЗАБРАНА ЗА ИЗТЕЗАНИЕ И НЕЧОВЕШКО И УНИЗИТЕЛНО ОТНАСЯНЕ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

При разследването на случай на изнасилване не е било отдадено необходимото внимание на една от очевидните версии изнасилването да е извършено от лицето, чийто ДНК материал е намерен по бельото на жалбоподателката. Фактът, че тя не е настоявала и съдействала за проучването на тази версия не освобождава властите от процедурното им задължение по чл. 3 да разследват ефективно, което не е обусловено от инициативата на пострадалия.

Решение по делото [Y v. Bulgaria \(no. 41990/18\)](#)

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Съдът разглежда за първи път кибертормоза като аспект на насилието над жени и момичета, който може да приеме разнообразни форми, включително хакерско посегателство върху компютъра на жертвата. Действия като твърдяното в случая неправомерно проникване на бившия съпруг на жалбоподателката в електронните ѝ акаунти и копиране на нейна лична кореспонденция, документи и снимки, могат да бъдат отчитани при разследването на домашното насилие, което трябва да бъде

разглеждано цялостно, във всичките му проявни форми.

Решение по делото [Buturugă c. Roumanie \(n° 56867/15\)](#)

Фактите: На 30 януари 2014 г. бракът на жалбоподателката бил прекратен с развод. Тя твърди, че е била жертва на домашно насилие от страна на съпруга си, като положението се влошило през 2013 г. На 17 декември 2013 г. той заплашил да я хвърли през балкона, за да изглежда, че се е самоубила, а на 22 декември ѝ нанесъл удари по главата и заплашил да я убие с брадва. На 23 декември тя се снабдила със съдебно-медицинско удостоверение и още същия ден, а след това и на 6 януари 2014 г., подала до прокуратурата тъжби за заплахите и насилието, на които е била подложена. В рамките на наказателното производство, на 18 март поискала да бъде извършено електронно претърсване на семейния компютър, като твърдяла, че бившият ѝ съпруг е прониквал неправомерно в електронните ѝ акаунти, в т.ч. в профила ѝ във Фейсбук, и е правил копия на нейна лична кореспонденция, документи и снимки. Полицията отказала с мотив, че доказателствата, които могат да бъдат събрани по този начин, нямат връзка с разследваните заплахи и насилие. На 11 септември жалбоподателката подала тъжба до прокуратурата за нарушение на тайната на кореспонденцията ѝ. През февруари 2015 г. прокуратурата прекратила наказателното производство. Приела, че заплахите не са били достатъчно сериозни, за да представляват престъпление, и наложила на бившия

съпруг на жалбоподателката административна глоба, а по отношение на нанасяванията ѝ намерила, че не е доказано да са причинени именно от него. Тъжбата за нарушение на тайната на кореспонденцията приела за просрочена. Г-жа Бутуруга обжалвала пред съда, като твърдяла, че не са събрани достатъчно доказателства и че оплакването ѝ относно тайната на кореспонденцията е следвало да бъде разгледано служебно, дори и да не беше подала тъжба. С окончателно решение от 25 май 2015 г. съдът оставил жалбата ѝ без уважение, като потвърдил заключенията на прокуратурата за заплахите и нанасяванията, а относно оплакването ѝ за нарушение на тайната на кореспонденцията приел, че няма връзка с предмета на делото и че оповестените в социалните мрежи данни са публични.

Междувременно, на 13 март 2014 г. била издадена поисканата от жалбоподателката съдебна заповед за защита на основание Закона за предотвратяване и борба с домашното насилие (Закон № 217/2003) със срок на действие 6 месеца. Съдът приел, въз основа на свидетелските показания на майка ѝ и съдебномедицинското удостоверение, че тя е жертва на насилие и заплахи от страна на бившия ѝ съпруг, и разпоредил той да не я доближава и да не влиза в контакт с нея. Жалбоподателката твърди, че бившият ѝ съпруг, на когото заповедта била съобщена на 17 март, я е нарушил с различни действия, в т.ч. сплашване и тормоз, за които тя безуспешно сигнализирала полицията. Пред Съда правителството заявява, че предоставената му от националните органи документация не съдържа такива жалби от нейна страна.

Решението:

43-44. Жалбоподателката се оплаква от неефективност на проведеното разследване относно твърденията ѝ, че е била жертва на домашно насилие, от неадекватно осигуряване на личната ѝ сигурност, както и от отказа на властите да разгледат оплакването ѝ за нарушаване на тайната на кореспонденцията ѝ. Съдът намира, че с оглед на

изложените от жалбоподателката факти случаят следва да бъде разгледан в светлината на членове 3 и 8 от ЕКПЧ.

45-52. По допустимостта на оплакването относно заповедта за защита правителството възразява, първо, че жалбоподателката не е изчерпала възможността да подаде пред националните власти жалба за твърдяното ѝ нарушаване, и второ, че не е спазила 6-месечния срок за сезиране на Съда, който следвало да се брой от изтичането на действието ѝ. Според жалбоподателката 6-месечният срок е започнал да тече от датата на окончателното съдебно решение по наказателното производство. Съдът намира, че тези възражения са по-скоро аргументи по същество, тъй като се отнасят до ефективността на предвидените от националното законодателство защитни механизми срещу домашно насилие. Освен това той счита, че следва да разгледа съвкупно вътрешноправните средства за защита, с които е разполагала жалбоподателката. Би било формалистично да раздели оплакването ѝ и да брой 6-месечния срок от изтичането на действието на заповедта за защита, защото тя се оплаква и от приключилото със съдебно решение разследване на твърдените от нея заплахи и насилие. Що се отнася до възражението, че жалбоподателката не е изчерпала вътрешноправните средства за защита, тъй като не е ангажирала деликтната гражданска отговорност на бившия си съпруг за нарушаване на тайната на кореспонденцията ѝ, Съдът приема, че то е тясно свързано със съществуването на оплакването и следва да бъде разгледано заедно с него.

53-59. По съществуването на оплакванията жалбоподателката поддържа, че румънската държава не е изпълнила позитивните си задължения. Случаят не бил разгледан като домашно насилие, а като обикновено насилие между частни лица, и разследването не било проведено с усърдието, необходимо при този род трудни за доказване правонарушения. Полицията приложила заповедта за защита със закъснение и непълно, като не я съобщила веднага на бившия ѝ съпруг, а по време на действието ѝ игнорирала негово недопустимо поведение. Според жалбоподателката нарушението на тайната на

кореспонденцията ѝ е било от наказателен характер и пряко свързано с насилието, заплахите и притеснението, на които е била подложена, следователно властите следвало да разгледат тези факти служебно и тя не била длъжна да ги сезира с нарочна тъжба в предвидения от закона срок. Отношението им насърчило бившия ѝ съпруг. Правителството поддържа, че е проведено ефективно разследване и че законодателната рамка е адекватна. Жалбоподателката се възползвала от мерките за защита по Закон № 217/2003, но доказателственият стандарт за наказателно осъждане бил по-висок. Тя сезирала властите едва няколко дни след твърдените инциденти и липсвали преки доказателства, което, наред с еднократния характер на твърдяното физическо насилие, отличавало случая от тези по делата *E.M. c. Roumanie* (n° 43994/05) и *Bălşan c. Roumanie* (n° 49645/09). Триденевното закъснение на полицията да приложи заповедта за защита поради отсъствието на съпруга от адреса му не причинило вреда. Жалбоподателката не сигнализирала властите за инциденти по време на действието на заповедта. Относно твърдяното нарушаване на тайната на кореспонденцията румънската държава изпълнила позитивните си задължения чрез създаването на адекватна правна уредба. Законодателят обусловил наказателното преследване от подаването на тъжба – в предвидения достатъчен тримесечен срок и без прекомерни формални условия – за да предостави на жертвите избор дали да направят аспекти от личния си живот публични в хода на производството. Жалбоподателката не спазила този срок и освен това не предявила иск срещу бившия си съпруг.

60-62. Съдът припомня, че чл. 1, в съчетание с чл. 3 от ЕКПЧ, задължава договорящите държави да не позволяват подлагането на лицата под тяхна юрисдикция на изтезания или нечовешко или унижително отношение, дори и от други частни лица. По-специално, децата и другите уязвими лица, каквито са жертвите на домашно насилие, имат право на защита от държавата под формата на ефикасна превенция, която да ги предпази от подобни тежки посегателства срещу личната неприкосновеност (*Opuz c. Turquie*, n° 33401/02,

§ 159, и цитираното *Bălşan*, § 57). Тези позитивни задължения, които често се припокриват, се изразяват в: а) вземането на разумни мерки за предотвратяване на малтретиране, за което властите са знаели или е трябвало да знаят, и б) процедурното задължение за провеждане на ефективно разследване при направено защитимо оплакване от малтретиране. Съдът е приел и че държавите имат позитивното задължение да създадат и да прилагат ефективно система за санкциониране на всяка форма на домашно насилие, както и да предоставят на жертвите достатъчни процедурни гаранции (цитираните *Opuz*, § 145, и *Bălşan*, § 57 *in fine*). Съдът припомня също така, че чл. 8 от Конвенцията осигурява главно защита срещу произволна намеса от страна на властите, но може да налага и позитивни задължения, присъщи на ефективното зачитане на гарантираните от него права. Изборът на подходящи мерки за осигуряване спазването на чл. 8 в отношенията между отделните лица по принцип попада в рамките на свободата на преценка на договорящите държави, в зависимост от засегнатия аспект на личния живот (*Söderman c. Suède* [GC], n° 5786/08, § 79).

63-64. Съдът отбелязва, че в настоящия случай правителството не оспорва изрично приложимостта на чл. 3 от Конвенцията, нито на чл. 8 в частта му относно правото на жалбоподателката на зачитане на личния живот и тайната на кореспонденцията ѝ, а по-скоро поддържа, че властите са спазили позитивните си задължения, като са ѝ предоставили средства за защита, годни да осигурят разглеждане на оплакванията ѝ и евентуална обезвреда.

65-72. Относно разследването на твърдяното от жалбоподателката малтретиране Съдът констатира, както и по делото *Bălşan* (§ 63), че е съществувала правна рамка, въз основа на която тя да предяви оплакванията си и да получи защита от държавата, по-специално разпоредбите на НК, които предвиждат по-тежко наказание за домашното насилие, и Закон № 217/2003. Остава да се прецени дали при прилагането на относимите процедурни правила и на наказателноправните механизми са били допуснати недостатъци, които водят до

нарушение на позитивните задължения на ответната държава по Конвенцията. Съдът отбелязва, че властите не са окарали фактите като домашно насилие. Той подчертава, че разглеждането на оплаквания от този вид насилие изисква особено усърдие, и счита, че в производствата на национално ниво трябва да се държи сметка за спецификите на фактите, които го характеризират, както са определени в Конвенцията на Съвета на Европа за превенция и борба с насилието над жени и домашното насилие (Истанбулската конвенция)¹, което не е сторено в случая. При това заключенията на националния съд относно тежестта на заплахите и липсата на преки доказателства нараняванията на жалбоподателката да са били причинени от бившия ѝ съпруг будят съмнение. Съдът не смята, че подобни изводи имат разубеждаващ ефект, способен да възпре едно толкова опасно явление като домашното насилие. Той отбелязва освен това, че макар никой национален орган да не е поставил под въпрос наличието и тежестта на нараняванията на жалбоподателката, разследването не е позволило идентифициране на причинилото ги лице. Разследващите органи са се задоволили да разпитат близките ѝ и не са събрали други доказателства, за да разкрият произхода на нараняванията и евентуално отговорните за тях лица. В случай като настоящия, в който се твърди домашно насилие, те е трябвало да вземат необходимите мерки за изясняване на обстоятелствата, например чрез разпит на допълнителни свидетели – евентуално съседите, или очни ставки на свидетели и страни. Съдът не отдава решаващо значение на доводите на правителството, че ефективността на разследването била компрометирана поради закъснението на жалбоподателката да сезира властите и поради еднократния характер на твърдяното физическо насилие. Жалбоподателката е подала тълба в законовия срок и поведението ѝ не разкрива липса на усърдие, още повече че психологическите последици са важен аспект, който трябва да се има предвид по делата за домашно насилие. При това пред

¹ В сила за Румъния от 1 септември 2016 г. (§ 37 от решението).

Съда правителството не установява забавеното подаване на оплакванията да е имало пряко отражение върху разследването, например като направи невъзможно събирането на веществени или гласни доказателства. Съдът не отдава решаващо значение и на факта, че жалбоподателката се е оплакала от един-единствен случай на физическо насилие. Тя е получила съдебно-медицинско удостоверение, според което нараняванията ѝ са налагали три до четири дни медицински грижи, и правителството не оспорва тежестта им. Освен това пред националните органи и пред Съда не са представени данни, позволяващи случаят да бъде третиран от различна гледна точка, а не като домашно насилие, и единичният характер на инцидента, от който се е оплакала жалбоподателката, не може да доведе до друго заключение. Вярно е, че въз основа на Закон № 217/2003 ѝ е била издадена заповед за защита. Макар че не е доказано жалбоподателката да е сигнализирала полицията за твърдяното нарушаване на тази заповед от страна на бившия ѝ съпруг, тя е била издадена за период след инцидентите от 17 и 22 декември 2013 г. и действието ѝ не е имало отражение върху ефективността на проведеното наказателно разследване. Ето защо Съдът намира, че въпреки създадената от ответната държава правна рамка, предоставяща на жалбоподателката форма на защита, тази защита е била осъществена след твърдяното насилие и не е поправила пропуските в разследването.

73-79. Що се отнася до разследването на твърдението на жалбоподателката за нарушаване на тайната на кореспонденцията ѝ, Съдът отбелязва, че това деяние е наказуемо както по предишния, така и по действащия румънски НК. В наказателното производство относно насилието и заплахите, на които е станала жертва, жалбоподателката се е оплакала и че бившият ѝ съпруг е прониквал неправомерно в електронните ѝ съобщения и ги е копирали. Разследващите органи не са ѝ указали, че въпросът не е от наказателен характер. Правителството също не твърди пред Съда, че наказателноправният ред за защита е неподходящ в случая, а поддържа, че деликтната гражданска отговорност е най-уместният ред, когато става въпрос за действия на

частно лице. Съдът обаче приема, че жалбоподателката е използвала предоставено ѝ от националното право средство за защита и така е изпълнила изискването за изчерпване на разполагаемите вътрешноправни средства, независимо от наличието на алтернативна възможност, поради което отхвърля възражението по допустимостта. Той отбелязва, че „както националното, така и международното право не считат феномена домашно насилие за ограничен до физическото насилие, а за включващ, наред с другото, и психическото насилие или тормоза“. „Освен това понастоящем кибертормозът е признат като аспект на насилието над жени и момичета и може да приеме разнообразни форми, включително кибер нарушения на личната сфера, проникване в компютъра на жертвата и кражба, споделяне и манипулиране на данни и изображения, в това число данни от интимен характер. В контекста на домашното насилие кибернаблюдението често е дело на интимния партньор на засегнатото лице.“ Поради това Съдът приема довода на жалбоподателката, че действия като неправомерното наблюдение на кореспонденцията на партньора, проникването в нея и копирането ѝ могат да бъдат взети предвид от националните власти, когато разследват домашно насилие. Разследващите органи са проявили прекален формализъм, като са отказали да извършат електронно претърсване на семейния компютър и са приели, че тъжбата за нарушаване на тайната на кореспонденцията е подадена след изтичане на законния срок, още повече предвид неоспорения от правителството довод на жалбоподателката, че в случаи като нейния новият НК, влязъл в сила преди първото ѝ искане за електронно претърсване, им позволява да действат служебно. Съдът намира за съмнителни изводите на националния съд, че оплакването няма връзка с предмета на делото и че данните в социалните мрежи са публични. Той счита, че подобни твърдения за нарушаване на тайната на кореспонденцията изискват от властите да ги разгледат по същество, за да могат да възприемат цялостно явлението домашно насилие във всичките му форми. Освен това жалбоподателката се е оплакала от посегателство спрямо съвкупност от

електронни данни и документи, които не се ограничават до публикуваните в социалните мрежи, и разглеждането на твърденията ѝ по същество би позволило да се определи естеството им. Властите не са предприели процесуални действия за събиране на доказателства, с цел да установят действителното фактическо положение или правната квалификация на фактите. Според Съда те са проявили прекален формализъм, като са отхвърлили всякаква връзка с домашното насилие, за което вече са били сезирани от жалбоподателката, и по този начин са пренебрегнали разнообразните форми, които то може да приеме.

79. По изложените съображения Съдът стига до заключение, че властите не са изпълнили позитивните си задължения по чл. 3 и чл. 8 от Конвенцията и е налице нарушение на тези разпоредби.

Съдът намира за установено по несъмнен начин, че жалбоподателите са били подложени на изтезания от полицейските служители, а властите не са провели ефективно разследване на твърденията им.

Решение по делото [Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan \(no.63571/16\)](#)

Виж по-долу раздел [„Право на свобода и сигурност“](#)

4. ПРАВО НА СВОБОДА И СИГУРНОСТ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Въпреки липсата на формална взаимосвързаност на наказателните производства против жалбоподателите и основаността на тези производства на отделни съвкупности от факти, в случая от документите по делата е очевидно, че производствата – като фактически обвинения и като процесуални действия, са следвали един и същ модел и са идентични по същност и обхват. С оглед тези си констатации и изводите, следващи от тях предвид статута на жалбоподателите, последователността на събитията, начина на провеждане на разследванията и поведението на властите, Съдът намира, че предоставените му материали не покриват минималния стандарт относно обосноваността на подозрението, изискуема за арест на лице.

Решение по делото [Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan \(no.63571/16\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са членове на младежкото гражданско движение НИДА, което участва активно в организиране и провеждане на множество мирни антиправителствени демонстрации, а членовете му са били арестувани и съдени за извършване на различни престъпления. Властите определят движението като част от „радикални деструктивни сили“ (вж. *Rashad Hasanov and Others v. Azerbaijan*, по. 48653/13).

В периода 2004-2016 г. рожденият ден на бившия президент Гейдар Алиев, 10 май, бил отбелязван като национален празник под името Ден на цветята. Вечерта на 9 срещу 10 май 2016 г. жалбоподателите изрисували с графити статуята на Гейдар

Алиев и разпространили фотографии в социалните мрежи. Сред графитите имало нецензурни изрази на английски и игра на думи на азерски „Честит ден на робството“, вместо „Честит ден на цветята“.

Според жалбоподателите на 10 май двамата били задържани на улицата от цивилни лица и натикани в автомобил. Били отведени в полицейски участък, където били обискирани. Жалбоподателите били бити, обиждани, унижавани и заплашвани от полицаите. Свидетел на част от униженията станал техен адвокат, на когото, след като възразил срещу подобно поведение, му била отказана среща с жалбоподателите. Домовете на жалбоподателите били претърсени и в тях били „намерени“ наркотици, които те твърдят, че са били поставени преди това от полицаите. На 12 май жалбоподателите били отведени пред съд за определяне на мярка за неотклонение. Пред съда двамата заявили, че са били изтезавани и че самопризнанията им за притежание на наркотици са изтръгнати чрез насилие, както и че обвиненията против тях са изфабрикувани с цел да бъдат наказани за рисуването на графитите. Съдът постановил задържане под стража и задължил наблюдаващия прокурор да разследва твърденията на жалбоподателите за изтезаването им, но не се произнесъл по твърденията им за подхвърлянето на доказателства и скрития мотив за задържането им. След връщането им в ареста изтезанията спрямо тях продължили, като вторият жалбоподател бил бит докато изгубил съзнание, вкл. му били нанасяни удари по ходилата с полицейски палки (т.нар. способ за изтезания „фалака“). При среща на жалбоподателите със защитника им в следствия изолатор адвокатът установил наранявания по телата им. Защитникът на жалбоподателите депозирал в Главна прокуратура жалба във връзка с изтезанията над жалбоподателите, в която посочил, че лично е станал свидетел на нечовешко отношение към тях на 12 май. Като доказателство в подкрепа жалбата той поискал от прокуратурата да изиска видеозаписите за периода 10-13 май от

камерите за наблюдение, монтирани в помещенията на ареста. По делото липсва информация дали по това искане е имало произнасяне, но на 25 май началникът на ареста издал документ, удостоверяващ, че всички служители на ареста са екипирани с камери за наблюдение, но въпреки това записите от тях за посочения период не могат да бъдат предоставени, тъй като същите се съхранявали само седем дни, след което автоматично били изтривани.

Според правителството след приемането им в ареста, жалбоподателите са преминали медицински прегледи, които не са показали каквито и да е наранявания по телата им. По искане на разследващия орган между 26 и 30 май жалбоподателите били освидетелствани и по телата им не били установени следи от наранявания. На неустановени дати следователят разпитал няколко от полицейските служители, участвали в арестите и обиските на жалбоподателите, както и тези, които били дежурни в полицейското управление по време на задържането. Всички полицаи свидетелствали, че не са използвали каквато и да е физическа сила против жалбоподателите, както и не са ги обиждали. На 7 юни следователят постановил по отношение на всеки от жалбоподателите отказ за образуване на наказателно производство по повод твърденията, че са били изтезавани. Основавайки се на показанията на полицейските служители, на съдебно-медицинските заключения от освидетелстването и на медицинските картони на жалбоподателите, следователят заключил, че твърденията са неоснователни, но също не се произнесъл по сочения от жалбоподателите мотив за изтезанията им – изрисуваните от тях графити. На 30 август жалбоподателите обжалвали постановленията за отказ пред районния съд, оплаквайки се, че разследващият орган не е успял да осигури записите от камерите за наблюдение, както и не е отчел факта, че нараняванията по телата на жалбоподателите са били установени от защитника им и от членове на Работната група при ООН по произволното задържане, и не е провел очна ставка между жалбоподателите и изтезавалите ги полицейски служители. Съдът потвърдил като законосъобразни постановленията без да обсъди конкретните оплаквания на

жалбоподателите, като тези решения впоследствие били потвърдени и от въззивния съд. Въпреки жалбите срещу мерките за неотклонение жалбоподателите останали задържани под стража до постановяване на осъдителните присъди през октомври и декември 2016 г. Двата били осъдени на по 10 години лишаване от свобода за трафик на наркотици. Присъдите били потвърдени от апелативния съд и от Върховния съд, като оплакванията им за изфабрикуване на наказателните обвинения против тях с цел наказването им за рисуването на графити върху статуята на Гейдар Алиев били оставени без обсъждане и произнасяне и от трите съдебни инстанции. На 17 март 2019 г. двамата жалбоподатели били освободени по силата президентски указ за помилване.

По време на посещение на Работната група на ООН по произволното задържане в Азербайджан нейни представители се срещнали с жалбоподателите в сградата на следствието. Както в предварителното си становище от 26 май 2016 г., така и окончателния си доклад от 2 август 2017 г. Работната група посочвала, че жалбоподателите са били произволно задържани и изтезавани от полицията.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 3 от Конвенцията

84-88. Жалбоподателите се оплакват, че били изтезавани от полицията по време на ареста и последващото им предварително задържане с цел от една страна да бъдат наказани за рисуването на графити по статуята, а от друга страна – за да бъдат принудително изтръгнати от тях признания по скалпени наказателни обвинения. Оплакват се и че националните власти не били извършили разследване на твърдяните изтезания. Позовавайки се на установеното от разследващите органи и на решенията на националните съдилища, правителството счита, че липсват доказателства, че жалбоподателите са били изтезавани от полицията.

89-92. Съдът отбелязва, че описанието на обстоятелствата по твърдяните изтезания, дадено от жалбоподателите пред национал-

ните власти и пред Съда, е много детайлно, точно и последователно. Твърденията на жалбоподателите относно вида и спецификата на изтезанията спрямо тях кореспондират с констатациите от доклада на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията (КПИ) от четвъртото му посещение в Азербайджан, съгласно който „полицейските изтезания следват последователен модел, прилаган главно по време на разпитите, провеждани от оперативните полицейски служители ... и целящ принуждаване на разпитваните лица да направят самопризнания, да осигурят друга информация или да признаят допълнителни обвинения“. Изложеното от жалбоподателите се потвърждава от установеното от членовете на Работната група на ООН и от последователните изявления на защитника на жалбоподателите пред националните власти и пред Съда.

93-95. Предвид гореизложеното, Съдът намира, че са налице *prima facie* доказателства в подкрепа на версията на жалбоподателите за процесните събития. Така тежестта на доказване се премества върху правителството, което трябва да даде задоволително и убедително обяснение. Съдът отбелязва, че правителството не е коментирало посочените от жалбоподателите доказателства и най-вече констатациите на Работната група на ООН. От значение е също така, че разследващите органи напълно са игнорирали доказателствата, на които са се позовавали жалбоподателите. Съдът намира очевидни несъответствия в медицинските протоколи от приемането на жалбоподателите в ареста, както и счита за удачно отново да се позове на констатациите на КПИ, отнасящи се до „формалния“ характер на медицинските прегледи, извършвани в арестите и до твърдяните откази на медицинския персонал да регистрира наранявания. Относно съдебно-медицинските освидетелствания на жалбоподателите, Съдът отбелязва, че същите са били извършени две седмици след твърдяните събития и счита, че протоколите от тях не са подробни и не отговарят на неговите стандарти, тъй като са формулирани идентично и без да уточняват естеството на прегледите и направения анализ, за да се потвърдят или оборят

твърденията на жалбоподателите за изтезания и мъчения.

96. Що се отнася до достъпа на жалбоподателите до адвокат, което е едно от основните гаранции срещу нечовешко отнасяне, правителството твърди, че в деня на задържането им на жалбоподателите са били назначени служебни адвокати, но не коментира, че те са могли да се срещнат с избран от тях адвокат едва на 12 май по време на съдебното заседание по мерките за неотклонение. Тук Съдът отбелязва констатациите на КПИ относно системния отказ на достъп до избран от задържания адвокат, докато бъдат дадени показания в присъствието на служебен защитник. При липсата на обяснение от страна на правителството за забавянето в случая Съдът счита, че фактът, че жалбоподателите са направили самопризнания пред полицейските служители също е в подкрепа на достоверността на твърденията им.

98-99. На тези основания Съдът намира за установено по несъмнен начин, че жалбоподателите са били подложени на изтезания от полицейските служители и следователно е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията в материалния му аспект.

100-106. Жалбоподателите поддържат оплакванията си за липса на ефективно разследване по твърденията им, че са били изтезавани, а правителството оспорва тези оплаквания, като заявява, че такова разследване е било проведено. Съдът се позовава на принципите, изведени в практиката му по процесуалния аспект на чл. 3 и изложени, *inter alia*, в *Mocanu and Others v. Romania* ([GC], no. 10865/09, §§ 316-326), които са изцяло относими към настоящите случаи, като отбелязва, че по много предишни дела против Азербайджан, наказателните разследвания по подобни оплаквания са били опорочени от комбинация от същите или подобни дефекти. В настоящия случай жалбоподателите са били освидетелствани две седмици след твърдяните събития, въпреки своевременно отправените оплаквания, че са били изтезавани. Както Съдът е постановил в няколко случаи, пропускът своевременно да се обезпечи съдебно-медицинско доказател-

ство е измежду определящите фактори при анализа на цялостната ефективност на дадено разследване по твърдения за изтезания. Разследването не е успяло да обезпечи и видео записите от камерите за наблюдение, като макар жалбоподателите да са подали оплакване незабавно, записите не са били изгледани дори в 7-дневния период, в който се съхраняват. Освен това не са били предприети незабавни действия като своевременен оглед на помещенията на полицейския участък и събиране на съответните доказателства, а разследващият се е позовал на писмени докладни, предоставени му от полицейското управление, чийто именно служители жалбоподателите обвиняват в изтезаването си, както и изобщо не е обсъдил доказателствата, сочени от жалбоподателите. Изложеното е достатъчно за Съда да заключи, че властите не са провели ефективни разследвания по твърденията на жалбоподателите, че са били изтезавани, поради което е налице нарушение на чл. 3 от Конвенцията и в процесуалния му аспект.

Твърдяното нарушение на чл. 5, § 1 от Конвенцията

107-112. Позовавайки се на чл. 5, § 1 (с) от Конвенцията, жалбоподателите се оплакват, че ареста и задържането им не били основани на обосновано подозрение за извършено престъпление, тъй като наркотиците, намерени в тях и жилищата им са били подхвърлени там от полицията с цел жалбоподателите да бъдат наказани за рисуването на графити върху статуята на бившия президент на Азербайджан. Правителството оспорва.

113. Съдът разглежда тези оплаквания на базата на относимите общи принципи, изложени по делото *Ilgar Mammadov v. Azerbaijan* (no.15172/13, §§ 87-90), като задачата му е да установи дали са съществували достатъчно обективни елементи, годни да убедят безпристрастен наблюдател, че жалбоподателите са извършили твърдяните престъпления, както и да се увери, че наличната обективна информация основава извод за „обоснованост“ на подозренията против жалбоподателите, като в тази връзка, Съдът намира за необходимо

да съобрази общия контекст на фактите и поредицата от събития по случая.

114-115. Между страните не се спори относно членството на жалбоподателите в НИДА и чистото им съдебно минало. Съдът вече е имал повод да установи, че властите в Азербайджан преследват НИДА и нейните членове. В случая правителството не спори, че няколко часа преди задържането им жалбоподателите са изрисували статуята на Гейдар Алиев с графити. То обаче поддържа, че арестът и задържането са били свързани с обосновани подозрения, че жалбоподателите са извършили престъпления, свързани с наркотици. Съдът следователно разглежда наказателното производство срещу жалбоподателите в светлината на твърдяното им участие в трафик на наркотици.

116-121. Съдът на първо място намира, че въпреки липсата на формална взаимосвързаност на наказателните производства против жалбоподателите и основаността на тези производства на отделни съвкупности от факти, в случая от документите по делата е очевидно, че производствата – като фактически обвинения и като процесуални действия, са следвали един и същ модел и са толкова идентични по същност и обхват, че дори формулировката на протоколите и докладните, изготвени по тях, е била дословно копирана. На второ място Съдът отбелязва, че нито полицейските докладни, нито последващите полицейски разпореждания, съдържат каквито и да е данни как е била събрана и получена оперативната информация на базата, на която са били предприети действия против жалбоподателите, като същевременно самата оперативна информация не индивидуализира изрично жалбоподателите по начин, годен да ги идентифицира като предполагаеми заподозрени, поради което и обстоятелството, че властите са успели да сторят това в рамките на часове след получаване на информацията и без да предприемат каквито и да е конкретни процесуално-следствени действия, повдига сериозни въпроси относно достоверността ѝ.

122-130. Последващите процесуално-следствени действия се изразяват основно в

обиските на жалбоподателите, в претърсванията на жилищата им и в изземвания на наркотични вещества, за които се твърди, че са били открити в резултат именно на тези обиски и претърсвания. Обиските на жалбоподателите не са били извършени непосредствено при ареста на последните, а едва след отвеждането им в полицейското управление. Съдът напомня, че неизвършването от полицията на незабавен обиск след ареста и липсата на уважителна причина за това, повдига основателно безпокойство за възможното „подхвърляне“ на доказателства (виж *Sakit Zahidov v. Azerbaijan*, по. 51164/07, § 53 и *Layijov v. Azerbaijan*, по. 22062/07, § 69). Съдът счита тези свои заключения за относими и към настоящите случаи, тъй като жалбоподателите са били обискирани едва в участъка, където вече са били под пълния контрол на полицията, като същевременно липсват данни за наличието на особени обстоятелства, водещи до невъзможност за извършване на обиски на място незабавно след ареста на жалбоподателите, още повече, че жалбоподателите са били спрени от полицията във връзка с твърдяната оперативна информация, че лица със собствени имена като техните незаконно държат в себе си наркотици с намерение да ги разпространяват. По отношение на начина на провеждане на обиските на жалбоподателите, Съдът по-горе вече е установил, че последните са били подложени на нечовешко и унизително отношение в полицейския участък, в резултат на което са направили самопризнания, като това съвпада по време с обиските им от полицията и намирането на наркотичните вещества, послужили като доказателство против тях. Що се отнася до извършените претърсвания в жилищата на жалбоподателите, Съдът констатира редица противоречия и несъответствия: като например, че единственото доказателство, за което се твърди, че е било намерено и иззето при тези претърсвания, са пакети, съдържащи героин, но не и пари, информация отнасяща се до вероятни дилъри или купувачи, или предмети, свързани с трафик на наркотици, като взни и опаковъчен материал, в каквото са били обвинени жалбоподателите; липсата на видео запис на обиските и претърсванията, макар в разпорежданията за извършването им да е

било наредено заснемането на тези процесуално-следствени действия; относно присъствието на поемни лица Съдът отчита констатациите на КПИ за наличието на множество случаи на подхвърляне на наркотици или други инкриминиращи доказателства сред личните вещи на задържани лица преди да бъдат повикани поемни лица за извършване на официалните претърсвания и изземвания и др. В светлината на гореизложеното Съдът намира, че начинът, по който са били извършени обиските на жалбоподателите и претърсването на жилищата им поражда съмнение относно надеждността и достоверността на събраните посредством тях доказателства. Що се отнася до обхвата на разследванията, Съдът отбелязва, че не са били предприети каквито и да е други стъпки по разследване, освен посочените процесуално-следствени действия. Обстоятелствата, свързани с твърдяните придобиване и разпространение от жалбоподателите на наркотици, с твърдяното наличие на организирани престъпни групи и твърдяната роля на жалбоподателите в тях, са били напълно игнорирани от разследващите органи. Освен това жалбоподателите, бидейки членове на опозиционно-ориентирано движение, непрестанно са твърждали пред националните съдилища и прокуратури, че наркотиците са били подхвърлени от полицията с цел да бъдат наказани за политическите лозунги, изрисувани от тях в деня преди ареста им, като въпреки сериозността на тази твърдения, в нито една фаза на производствата против тях, националните власти не са положили усилия да проверят и разследват оплакванията им.

131-133. С оглед гореописаните факти и изводите, които могат да бъдат направени от тях предвид статута на жалбоподателите, последователността на събитията, начина на провеждане на разследванията и поведението на властите, Съдът намира, че предоставените му материали не покриват мини-малния стандарт, установен в чл. 5, § 1 (с) от ЕКПЧ относно обосноваването на подозрението, изискуема за арест на лице, поради което и счита, че в нарушение на посочения текст жалбоподателите са били лишени от свобода при липса на „обосновано подозрение“ за извършено престъпление.

Твърдяното нарушение на чл. 5, §§ 3 и 4 от Конвенцията

134-140. Жалбоподателите се оплакват, че националните съдилища не били изложили „съответни и достатъчни“ мотиви, обосноваващи предварителното им задържане, както и от неефективност на съдебния контрол върху задържането им. По същество Съдът намира, че оплакванията са сходни на тези по делото *Aliyev v. Azerbaijan*, (nos. 68762/14 и 71200/14, § 223), като с оглед доводите, изложени вече по оплакванията на жалбоподателите по чл. 5, § 1 Съдът счита, че оплакванията по чл. 5, § 3 не следва да бъдат разглеждани отделно, а що се отнася до оплакванията по чл. 5, § 4, в решението си по делото *Aliyev* Съдът е установил системна невъзможност на националните съдилища да осигурят защита против произволни арест и продължаващо предварително задържане. Отчитайки обстоятелствата по настоящите дела, Съдът отбелязва, че правителството не е предоставило никакви факти или аргументи, годни да обусловят различен извод и следователно намира, че е налице нарушение на чл. 5, § 4 от Конвенцията.

Твърдяното нарушение на чл. 18 във връзка с чл. 5 от Конвенцията

141-147. Позовавайки се на чл. 18 от Конвенцията, жалбоподателите се оплакват, че правото им на свобода било ограничено за цели, различни от предвидените по Конвенцията, като твърдят, че действителната цел на ареста и задържането им, била да бъдат наказани за рисуването на графити с политически лозунги върху статуята на бившия президент. Според правителството тези твърдения били спекулативни предвид липсата на доказателства, че арестът бил свързан по какъвто и да е начин с нарисуваните графити. Ограниченията по чл. 5 от Конвенцията, наложени от държавата в настоящия случай не преследвали никаква друга цел освен надлежното разследване на тежките престъпления, сочени като извършени от жалбоподателите, като никое от обвиненията против тях не било политическо и предприетите действия не били свързани с действително или предполагаемо участие на жалбоподателите в политическия живот.

148-150. Съдът разглежда това оплакването в светлината на относимите общи принципи, изведени в решенията *Merabishvili* ([GC], no. 72508/13, §§ 287-317) и *Navalnyy v. Russia* ([GC], no. 29580/12, §§ 164-165), като още в началото уточнява, че по-горе вече е установил, че арестът и предварителното задържане на жалбоподателите не са били обусловени от целите по чл. 5, § 1 (с) от Конвенцията. Това обаче не е достатъчно основание за разглеждане на оплакване по чл. 18, освен ако основният аспект на случая не е, че ограничението на правата е било извършено с цел, различна от тази, за чието осъществяване е предвидено. Следователно остава да се установи дали са налице достатъчно доказателства, че действията на властите всъщност са били обусловени от скрита цел.

151-158. В тази връзка, Съдът припомня решенията си по серия от идентични дела срещу Азербейджан, които отразяват модел на произволни арест и задържане на критици на правителството, активисти на гражданското общество и защитници на правата на човека на базата на обвинения, повдигнати с цел отмъщение и при злоупотреба с наказателното право в нарушение на чл. 18. Настоящите случаи представляват част от този модел, тъй като комбинацията от съответните специфични за тях факти е идентична с тази по предишните дела, при които доказателството за скритата цел се проявява при съпоставянето на липсата на обосновано подозрение с контекстуалните фактори. Първо, що се отнася до статута на жалбоподателите и последователността на събитията, Съдът припомня, че жалбоподателите, които са членове на опозиционно-ориентирана организация, са били арестувани и задържани малко след като са изрисували с графити с политически лозунги статуята на бившия президент и са разпространили фотографите на графитите в социалните мрежи. На второ място, Съдът отбелязва, че против жалбоподателите са били повдигнати обвинения за тежки престъпления, свързани с наркотици, които не са били основани на „обосновано подозрение“ по смисъла на чл. 5, § 1 (с) от Конвенцията. От всичко това следва изводът, че властите не са способни да

демонстрират, че са действали добросъвестно. Трето, Съдът вече е установил по делото *Rashad Hasanov and Others*, че правоприлагащите органи просто са нарочили НИДА и неговите членове за „деструктивни сили“, извършващи „незаконни дейности“. В светлината на тези си заключения, Съдът намира, че ограничаването на свободата на жалбоподателите е било наложено с цели, различни от предвидените в чл. 5, § 1 (с) и действителната цел на оспорваните мерки е била жалбоподателите да бъдат наказани за това, че са изрисували с графити статуята на бившия президент на страната и са протестирали против правителството чрез политически лозунги. Следователно е налице нарушение на чл. 18 във връзка с чл. 5 от Конвенцията.

159-160. Предвид заключенията си по чл. 5, § 1 и чл. 18, във връзка с чл. 5 от ЕКПЧ, Съдът счита, че не е необходимо да разглежда отделно оплакванията на жалбоподателите по чл. 8 и чл. 18 във връзка с чл. 8 от ЕКПЧ във връзка с обиските и претърсванията на жилищата им.

Твърдяното нарушение на чл. 10 от Конвенцията

161-163. Жалбоподателите се оплакват, че наказателното преследване против тях било в нарушение на чл. 10, тъй като рисуването на графити с политически лозунги върху статуята на бившия президент изразило неудовлетворението им от политиките на правителството и критичното им отношение към настоящата политическа система в Азербайджан, докато наказателното преследване против тях било проведено с цел наказването им за нарисуваните графити и следователно представлявало намеса в правото им на свобода на изразяване на мнение. Правителството поддържа, че няма доказателства арестът на жалбоподателите да бил свързан с правата им по чл. 10.

164-167. Съгласно константната практика на Съда, чл. 10 е приложим и за идеи, които обиждат, шокират и смушават. Разпоредбата защитава не само тяхното съдържание, но и формата на изразяването им, като Съдът също счита, че мненията могат да бъдат изразени и чрез действия. Вземайки предвид естеството на извършеното от

жалбоподателите и изразените идеи, Съдът намира, че действията им представляват съвкупност от поведенческо и вербално изразяване, поради което и оплакванията им са съвместими *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията.

168-174. По същество на оплакванията и като взема предвид вече установеното относно действителната цел на ареста на жалбоподателите и предварителното им задържане, както и като съобразява, че що се касае до твърдения за политически или други скрити мотиви в контекста на наказателно преследване, е трудно да се отграничи целта на предварителното задържане от тази на самото наказателно производство, в хода на което това задържане е било постановено (виж *Ilgar Mammadov v. Azerbaijan* [GC], no. 15172/13, § 185 и *Lutsenko v. Ukraine*, no. 6492/11, § 108), Съдът счита, че е налице каузална връзка между упражняването от жалбоподателите на правото им на изразяване на мнение и обвиненията против тях за престъпления, свързани с наркотици. Вместо да действат в рамките на закона, властите са избрали да преследват жалбоподателите за престъпления, свързани с наркотици, като отмъщение за действията на последните, т.е. налице е намеса от страна на държавата в свободата на изразяване на мнение на жалбоподателите, която намеса е не само незаконна, но и твърде произволна и несъвместима с принципа за върховенство на закона, който е изрично упоменат в Преамбюла на Конвенцията и е присъщ за нея. Следователно е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията.

5. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВ СЪДЕБЕН ПРОЦЕС

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Наказателното производство срещу жалбоподателя, по което националните съдилища са се позовали на негови самопризнания, изтръгнати с насилие не е справедливо по смисъла на чл. 6, § 1 от Конвенцията. Решението е свързано с решенията, постановени по делата *Stoykov v. Bulgaria*, no. [38152/11](#), и *Kormev v. Bulgaria*, no. [39014/12](#), където Съдът е констатирал нарушения на материалния и процедурния аспект на чл. 3 в същото наказателно производство, както и нарушение на чл. 6 по отношение на друг подсъдим в същия процес. Съдът припомня постановеното по делото *Кормев*, че подходът на съдилищата, при който са приети като доказателства обясненията на жалбоподателя, направени в резултат на подлагането му на насилие, защото са били потвърдени от останалите доказателства по делото, има ефекта на предоставяне на пълната свобода на разследващите органи да подлагат заподозрените и свидетелите на изтезание, с цел получаване на устни доказателства, които могат да използват впоследствие при условие, че те се окажат правдоподобни, за да докажат вината на заподозрените.

Решение по делото [Stoykov v. Bulgaria \(no. 32723/12\)](#)

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Броенето на срока за предявяване на иск за обезщетение от момента на стабилизирането на прогресиращо заболяване не е в нарушение на чл. 6, § 1 от Конвенцията, въпреки че по естеството си заболяването не подлежи на стабилизиране. При конфликт между правата, които два лица имат по Конвенцията, държавата разполага със значителна свобода на преценка и Съдът не може да постави под въпрос направения във френската правна система избор да се придаде по-голяма тежест на правото на жертвите на физически увреждания на достъп до съд, отколкото на правото на отговорните лица на правна сигурност. Не е налице непогасимост на правото на иск в прекия смисъл.

Съдът установява нарушение на чл. 6, § 1 поради немотивирания отказ на Касационния съд да отправи до Съда на ЕС поисканото от жалбоподателя преюдициално запитване.

Решение по делото [Sanofi Pasteur c. France \(n° 25137/16\)](#)

Фактите: Х. била диагностицирана с няколко тежки заболявания, в т.ч. множествена склероза, след като ѝ била поставена произведена от дружеството жалбоподател ваксина срещу хепатит В – задължителна за нея, тъй като се обучавала за медицинска сестра. Предявила срещу жалбоподателя иск за вредите от влошаването на състоянието ѝ, непокрити от присъденото по иска ѝ срещу държавата обезщетение. Първоинстанционният и въззивният съд приели, че правото на иск не е погасено, защото съгласно закона 10-годишният срок за предявяването му тече от момента, в кой-

то търпяната вреда достигне стабилно положение, но тъй като болестното състояние на Х. се е развивало, срокът не бил текъл.

В касационната си жалба дружеството оспорило този извод, който според него означавал, че правото на иск е непогасимо при прогресиращо по самото си естество заболяване, като това на ищцата. Позовало се на принципа за правната сигурност и на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията, който осигурява защита на собствеността. Във връзка с другите си оплаквания – че съдилищата са обърнали тежестта на доказване, като са приложили презумпция за дефект на ваксината, и че не са изследвали въпроса за наличието на информация относно известните ѝ странични ефекти – жалбоподателят поискал от Касационния съд да отправи до Съда на Европейския съюз (СЕС) преюдициални въпроси по тълкуването на Директива 85/374/ЕИО на Съвета за сближаване на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно отговорността за вреди, причинени от дефект на стока. Касационният съд оставил това искане и жалбата без уважение.

Решението:

39-41. Дружеството жалбоподател се оплаква, че възприетият от националните съдилища начален момент на 10-годишния срок води до непогасимост на правото на иск на Х., тъй като заболяването ѝ е прогресиращо и търпяната от нея вреда не може да достигне стабилно положение. Според жалбоподателя това нарушава принципа на правната сигурност, гарантиран от чл. 6, § 1 на Конвенцията, и правото му на защита на собствеността, гарантирано от чл. 1 на Протокол № 1. Съдът намира, че оплакването следва да бъде разгледано само в светлината на чл. 6, § 1 от Конвенцията, и го обявява за допустимо.

42-49. По съществуващото на оплакването жалбоподателят поддържа, че на ответника по иск за вреди трябва да се признае ефективно право на определен начален момент на срока за предявяването му, така че тази възможност да не е безкрайна във времето и ищецът да не може да противопостави на възражението за погасяване на правото на иск прогресиращия характер на увреждането

то си и липсата на стабилизиране. Дружеството оспорва тезата на правителството, че правото на иск във всички случаи ще се погаси 10 години след смъртта на увреденото лице и следователно не е непогасимо. Счита, че преценката трябва да се прави по отношение на първоначалния правоимащ, а не на правоприемниците му, и че при прогресиращо страдание броеето на срока от момента на стабилизиране на вредата води до „прекомерна гъвкавост“ и застрашава сериозно правната сигурност. След проявяването на първите симптоми и диагностицирането на Х. скоро след ваксинацията – едно от обстоятелствата, с които националните съдилища обосновали причинната връзка, тя знаела, че страданието ѝ ще се влошава, а в случая знаела и търпяната вреда, тъй като в 10-годишния срок предявила иск срещу държавата. Жалбоподателят оспорва и тезата на правителството, че не е налице непогасимост, тъй като става въпрос за компенсиране не на първоначалната вреда, а на утежняването ѝ, и че всяко утежняване поражда отделно право на иск. Според дружеството наличието на непогасимост следва от невъзможността при конкретното заболяване да се установи стабилизиране. На довода на правителството, че задължаването на увреденото лице да предявява иск при всяко утежняване на вредата противоречи на чл. 6, § 1 от ЕКПЧ, тъй като често не е възможно да се определи точната дата на настъпването му, дружеството възразява, че множествената склероза се развива на пристъпи, които обикновено съответстват на периоди на хоспитализация и следователно могат да бъдат определени по време. Причината за принуждаването на увреденото лице да предявява последователни иски при влошаване била, че по френското право не е възможно да се търси обезщетяване на бъдещи вреди. Правителството подчертава, че ищецът е в състояние да определи обхвата на понесените вреди едва от момента на стабилизирането им, поради което националните съдилища не са проявили прекомерна гъвкавост, водеща до пренебрегване на установените от закона процесуални предпоставки, като са възприели този момент за начална дата на срока. Според правителството целта е да се осигури ефективен достъп до съд на засегнатите от прогресси-

раци болести лица, които биха били лишени от всякаква възможност да предявят иск при късно проявяване на заболяването, ако за начален момент на срока се приеме датата на продажба на ваксината. Ако пък срокът се броял от момента на утежняване на вредата, увредените лица трябвало да определят точно кога са се проявили симптомите на всяко влошаване – а те били прогресиращи по самото си естество – и да предявят нов иск, което означавало прекален формализъм, потенциални финансови затруднения и правна несигурност. Правителството счита, че дружеството жалбоподател не е било лишено от възможност да се защити, тъй като е могло да оспори експертизите, въз основа на които е била установена отговорността му, и да поиска нова експертиза. Принципът за равните процесуални възможности на страните не бил нарушен, тъй като изводите на националните съдилища се основавали на много точна експертиза, оценила утежняването на търпяната от ищцата вреда. Възприетата начална дата на срока позволявала да се постигне справедлив баланс между правата на дружеството на равенство на страните и правна сигурност и правото на жертвата на достъп до съд.

50-54. Съдът припомня важните цели, преследвани със законите преклузивни или давностни срокове, които са сред легитимните ограничения на правото на достъп до съд – гарантиране на правната сигурност, предпазване на потенциалните ответници от закъснели претенции, защитата срещу които може да се окаже трудна, и предотвратяване на несправедливостта, до която може да се стигне, ако съдилищата трябва да се произнасят относно отдавна настъпили събития въз основа на ненадеждни и непълни поради изтеклото време доказателства (напр. *Howald Moor et autres c. Suisse*, n°s 52067/10, 41072/11, §§ 71-72). С оглед на това Съдът е приел по делото *Oleksandr Volkov c. Ukraine* (n° 21722/11, §§ 138-140), че неограничената с давност дисциплинарна отговорност на съдии заплашва сериозно правната сигурност, в нарушение на чл. 6, § 1 от ЕКПЧ. Съдът е подчертавал многократно значението на правната сигурност – един от основните елементи на правовата държава. Той обаче е

приемал и че при засягане на физическия интегритет жертвите трябва да имат правото да предявят искове си в момента, когато действително са в състояние да определят понесената вреда, за да не бъде накърнено правото им на достъп до съд. Така по делото *Eşim c. Turquie* (n° 59601/09, §§ 25-26) Съдът е приел, че от жалбоподателя – ранен през 1990 г. с куршум, открит в главата му едва през 2007 г., не е могло разумно да се очаква да спази 5-годишния срок от датата на причиняване на увреждането, за което не е знаел. Според решението му по споменатото дело *Howald Moor et autres* (§§ 71-79), ако е научно доказано, че съответното лице не може да знае, че страда от дадено заболяване, това обстоятелство следва да бъде взето под внимание при изчисляването на сроковете за предявяване на иск.

55-61. Съдът отбелязва, че за разлика от случаите по тези две дела, по които жертвите са узнали за увреждането едва след изтичането на сроковете, в настоящия случай правото на иск не е било погасено към момента на диагностицирането на жалбоподателката. С оглед на прогресиращия характер и липсата на стабилизиране на заболяването ѝ обаче, тя не е могла да оцени напълно вредата, която понася, и поради това преди да настъпи такова стабилизиране не е била в състояние да предяви иск срещу дружеството – производител на ваксината, за да получи пълна обезвреда. Следователно е налице ситуация на конфликт между правата, които две лица имат по Конвенцията: от една страна, правото на дружеството жалбоподател на правна сигурност, а от друга страна, правото на Х. на достъп до съд. В такава хипотеза балансирането на противоречивите интереси е трудно и Съдът е признавал на държавата значителна свобода на преценка (*Ashby Donald et autres c. France*, n° 36769/08, § 40). По въпроса за баланса между правата в контекста на погасяването на правото на иск за вреди той е подчертал по-специално, че при прилагането на относимите процесуални правила националните съдилища трябва да избягват както прекален формализъм, който би засегнал справедливостта на производството, така и прекомерна гъвкавост, която би довела до пренебрегване на установените от закона процесуални предпоставки

(цитираното *Eşim*, § 21). С оглед на свободата им на преценка Съдът не смята, че следва да се намесва в избора на държавите как да постигнат този баланс. Направеният във френската правна система избор – който Съдът не би могъл да постави под въпрос като такъв – е на правото на жертвите на физически увреждания на достъп до съд да се придаде по-голяма тежест, отколкото на правото на отговорните лица на правна сигурност. В това отношение Съдът припомня значението, което Конвенцията отдава на предоставената от чл. 3 и чл. 8 защита на физическия интегритет. Освен това избраният подход позволява да се държи сметка за обстоятелството, че нуждите на лицата, засегнати от прогресиращи заболявания, се увеличават с напредването им. Съдът разбира, но не споделя напълно тезата на жалбоподателя, че така се стига до непогасимост на правото на иск. Отбелязва, че законът предвижда давностен срок, както и начален момент за броенето му, който обаче се премества, докато не бъде установено стабилизиране. Ако такова не настъпи, срокът започва да тече най-късно от датата на смъртта на жертвата и следователно не може да се говори за непогасимост в прекия смисъл. С оглед на изложеното Съдът намира, че начинът на определяне на началния момент на срока не е в нарушение на чл. 6, § 1.

62-81. Съдът установява нарушение на чл. 6, § 1 поради немотивирания отказ на Касационния съд да отправи до СЕС поисканото от жалбоподателя преюдициално запитване. Съгласно практиката на Съда (*Ullens de Schooten et Rezabek c. Belgique* n°s 3989/07, 38353/07, §§ 54, 57 и 60-62) Конвенцията не гарантира право да бъде отправено такова запитване, но чл. 6, § 1 задължава националните съдилища да мотивират отказите си с оглед на приложимото право, особено когато то позволява отказ само по изключение. В контекста на чл. 267, ал. 3 от ДФЕС, който задължава действащите като последна инстанция национални съдилища да отправят преюдициално запитване, когато въпросът касае тълкуването на правото на ЕС, това означава, че отказите им да го сторят трябва да бъдат мотивирани с оглед на изключенията, посочени от СЕС в

решението му по делото *Cilfit* (C-283/81). В настоящия случай мотивите на Касационния съд се свеждат до заключението, че не е необходимо отправяне на преюдициално запитване до СЕС, без да са изложени каквито и да било съображения за това. Следователно не може да се установи дали поставените преюдициални въпроси са разгледани в светлината на критериите, посочени в решението *Cilfit*, нито въз основа на кой от тях е постановен отказът. Съдът счита, че в случая е било особено важно този отказ да бъде мотивиран изрично, тъй като в становището си пред Касационния съд генералният адвокат е разгледал въпроса дали Директива 85/374 следва да бъде взета под внимание, след като към момента на събитията не е била транспонирана във френското право въпреки изтичането на предвидения в нея срок, и е обърнал внимание, че съгласно решение на Касационния съд от 2003 г. по подобно дело приложимото вътрешно право следва да се тълкува в светлината на тази директива. Съдът отбелязва също така, че в същия ден, в който се е произнесъл по делото на жалбоподателя, Касационният съд е отправил до СЕС подобни преюдициални въпроси относно Директива 85/374 по сравнимо в някои отношения дело. При тези обстоятелства и с оглед на засегнатия интерес на дружеството Съдът намира, че е налице нарушение на чл. 6, § 1 от ЕКПЧ.

82-86. Оплакването на жалбоподателя, че причинната връзка между заболяването на Х. и дефектната ваксина е установена въз основа на *de facto* необорима презумпция, Съдът обявява за недопустимо поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, тъй като макар да е твърдял пред Касационния съд, че тежестта на доказване е била обърната, той не е обосновал нарушение на правото си на справедлив процес или на защита на собствеността и следователно не е повдигнал това оплакване нито изрично, нито по същество.

6. ПРАВО НА ЗАЧИТАНЕ НА ЛИЧНИЯ И СЕМЕЕН ЖИВОТ, НА ДОМА И НА КОРЕСПОНДЕНЦИЯТА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

Въпреки двете окончателни съдебни решения, с които упражняването на родителските права се предоставят на майката Х., бащата, добре известен местен бизнесмен, отказвал да ѝ предаде детето У. Органите – съдебен изпълнител, социални служби, полицията и прокуратурата – отговорни за улесняване изпълненията на решенията не са действали адекватно и не са направили всичко, което е било разумно възможно за да могат майката и сина ѝ да се съберат и запазят връзката си.

Решение по делото [X and Y v. Bulgaria \(no. 23763/18\)](#)

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Преследването и тормозът на практикуващи юристи представлява удар в самата сърцевина на системата на ЕКПЧ. Поради това претърсванията на техни жилищни и служебни помещения следва да подлежат на особено строга проверка. Заповедите за претърсване трябва да бъдат изготвяни, доколкото е възможно, така че ефектът от тях да се запази в разумни граници. Предварителният

съдебен контрол на заповедите за претърсване сам по себе си не е достатъчно ефективно средство за защита срещу злоупотреба. Законът трябва да предоставя специфични процедурни гаранции при извършването на претърсване на жилищни или служебни помещения на юристи и изземване на вещи и документи от тях.

Решение по делото [Kruglov and others v. Russia \(nos. 11264/04 и 15 дръгу\)](#)

Фактите: По делото са обединени за разглеждани 16 жалби, подадени от 25 руски граждани, практикуващи юристи (с изключение на двама от тях, които са клиенти на един от жалбоподателите). Всички, с изключение на трима, са членове на адвокатската колегия.

Жалбоподателите се оплакват от претърсване на техни жилищни или служебни помещения и изземване и задържане на различни вещи като документи, компютри, мобилни устройства, устройства за съхранение на данни, вещи, които се предполагало, че са предмет на кражба и др.

Всички жалбоподатели, с изключение на един, са използвали едно или няколко правни средства за защита, в опит да оспорят законосъобразността на заповедите за претърсване и/или действията на разследващите органи. Само в един от случаите съдилищата са отменили заповедта като незаконосъобразна, но последвалият иск на жалбоподателя за обезщетение бил оставен без уважение като неоснователен.

Решението:

Твърдяното нарушение на чл. 8 от Конвенцията

107. Жалбоподателите се оплакват, че претърсванията на жилищните или служебните им помещения и изземванията на електронни устройства, съдържащи лична информация или документи, ползващи се със защита на поверителността на отношенията между адвокати и клиенти, били извършени в нарушение на чл. 8 от ЕКПЧ, както и че не са разполагали с ефективни средства за защита по отношение на претърсванията на помещенията им (чл. 13).

121-122. Жалбоподателите твърдят, че съдебните решения, разрешаващи извършването на претърсване, където такива били постановени, не били основани на достатъчни доказателства, за да се направи обосновано предположение, че търсената информация се намира при тях. Жалбоподателите по 14 от жалбите не били имали официалното качество на заподозрени по съответните наказателни разследвания. По 12 от жалбите единствената връзка на жалбоподателите с наказателното дело била, че предоставят правна помощ на физическо или юридическо лице по делото. Правителството оспорва, като поддържа, че претърсванията на помещенията на жалбоподателите били извършени в съответствие с националното законодателство и не нарушавали правата на жалбоподателите, посочени в Конвенцията; че жалбоподателите, които не били адвокати, нямали право на същата защита като членовете на адвокатската колегия, но процедурните изисквания били спазени при претърсванията и на техните помещения; че претърсванията не били засегнали интересите на жалбоподателите или на техните клиенти и че мерките били пропорционални на преследваните законни цели.

123-124. Съдът припомня, че всяка мярка, чиито изпълнение и фактически последици по същество не се различават от тези на претърсването, независимо от нейната характеристика по националното законодателство, представлява намеса в правата на жалбоподателите по смисъла на чл. 8 от Конвенцията (вж. *Belousov v. Ukraine*, по. 4494/07, § 103). Съдът приема, че намесата е имала основание в националния закон и е преследвала легитимната цел по предотвратяване на престъпления. Остава да се прецени дали съотношението между преследваната цел и използваните средства може да се определи като пропорционално.

125. Съдът многократно е постановявал, че преследването и тормозът на практикуващи юристи представляват удар в самата сърцевина на системата на ЕКПЧ. Поради това претърсванията на техни жилищни и служебни помещения следва да подлежат на особено строга проверка. (напр. *Leotsakos v. Greece*, по. 30958/13, § 42). За да се приемат за „необходими в едно демократично общество“ следва да са налице ефективни гаранции срещу злоупотреба или произвол, които да са били приложени в разглеждания случай. Съдът следва да провери и начина, по който претърсването е приведено в изпълнение. На последно място трябва да се вземе предвид тежестта на възможните неблагоприятни последици за работата и репутацията на засегнатите от претърсването лица.

126-127. В настоящия случай само един от жалбоподателите, който е бил адвокат, е бил официално заподозрян в извършването на престъпление. Само по две от жалбите претърсването и било разпоредено по отношение на близки на жалбоподателите, заподозрени в извършването на престъпление. В останалите 12 жалби помещенията на юристите са били претърсвани, защото техни клиенти са били разследвани. В издадените заповеди за претърсване е посочено, че от събраните в хода на

наказателното разследване материали можело да се направи обоснован извод, че документи или други вещи, свързани с разследването, се намират в помещенията на жалбоподателите. Въпреки това в заповедите липсва описание на търсените вещи или обяснение на какво се основава предположението, че съответните доказателства може да се намират в помещенията, които ще бъдат претърсени. Издадените от съдилищата заповеди за претърсване са формулирани общо, като по този начин на разследващите органи е предоставена неограничена свобода на преценка за начина на провеждане на претърсванията. Съгласно практиката на Съда заповедите за претърсване трябва да бъдат изготвяни, доколкото е възможно, така че ефектът от тях да се запази в разумни граници.

128-129. По отношение на жалбоподателите, членове на адвокатската колегия, явно националните съдилища считат, че единствената гаранция при претърсване на адвокатско помещение е предварителното съдебно разрешение и че то има чисто процедурен характер. Съдът вече е приел, че съдебният контрол сам по себе си не е достатъчно ефективно средство за защита срещу злоупотреба (виж *Gerashchenko v. Ukraine*, по. 20602/05, § 130). В случая в нито един момент съдилищата не са извършили преценка на съотношението между задължението за защита на поверителността на отношенията между адвокати и клиенти и нуждите на наказателно разследване. Освен това липсват данни за каквито и да са правила, които съдилищата е трябвало да следват при преценката кога е допустимо нарушаването на поверителността на документи, ползващи се със специална защита, и кога не е. Съдът заключава, че в случаите, в които е била издадена съдебна заповед за претърсване, съдилищата не са извършили преценка за спазване на баланса между различните интереси, нито са проверили дали осъществената намеса в

правата на жалбоподателите е била обоснована с неотложна социална нужда и е била пропорционална с оглед на преследваните легитимни цели.

130-132. Съдилищата не са преценили и необходимостта и пропорционалността на действията на органите при извършването на претърсванията. Относно конкретните процедурни гаранции Съдът отбелязва, че действащото към момента законодателство не е предвиждало процесуални средства за защита срещу намеса в професионалната тайна, като например забрана за изземване на документи, ползващи се със защитата на поверителността на отношенията между адвокати и клиенти, или осъществяването на надзор върху провеждането на претърсването от страна на независим наблюдател с оглед идентифицирането на такива документи. Не е съществувала възможност за участие на представител на колегията при претърсване или за преценка от страна на съдия следовател дали конкретни документи или вещи могат да бъдат използвани от разследването, в случай че жалбоподателите са възразили, позовавайки се на адвокатската тайна. Присъствието на поемни лица не е достатъчно, тъй като те нямат юридическа квалификация и не могат да преценят кои материали са защитени. По отношение на иззетите устройства за съхранение на данни изглежда не е спазена никаква процедура за пресяване на съдържащата се в тях информация.

133-135. Дори наличните към момента средства за защита, например достъпа до правна помощ по време на претърсване, не са били ефективни. В един от случаите тя е била отказана под претекст, че адвокатът е пристигнал на мястото със закъснение, след като претърсването вече било започнало. За Съда остава неясно как адвокатът може да пристигне навреме при условие, че жалбоподателката не е била уведомена предварително за претърсването. По друга от жалбите Съдът констатира, че жалбопода-

телите са били лишени от право на *ex post facto* съдебен контрол относно законосъобразността на издадена и изпълнена заповед за претърсване на адвокатска кантора, тъй като съдът не е дал възможност на засегнатите адвокати да изложат становището си в производството, позовавайки се на разпоредбите на закона, който предвиждал участие само на прокурор и следовател. Такъв е изводът и по друга жалба, където апелативният съд е оставил без разглеждане въззивната жалба, подадена от жалбоподателка срещу съдебната заповед за претърсване, под претекст, че наказателното производство срещу трети лица, в рамките на което била издадена заповедта за претърсване, към онзи момент било влязло в съдебна фаза. Съдът не е получил обяснение защо фактът на висящото наказателно производство срещу трети лица следва да засяга правото на жалбоподателката да изиска проверка на законосъобразността на съдебната заповед за претърсване, издадена по отношение на нейното жилище.

136. Предвид изложеното Съдът намира, че претърсванията, извършени в настоящите случаи са засегнали професионалната тайна в степен, непропорционална на преследваните легитимни цели.

137. По отношение на тримата жалбоподатели, които са били практикуващи юристи, но не са били членове на адвокатската колегия Съдът на първо място отбелязва, че в правомощията на държавите е да определят формалните изисквания към практикуващите юристи. Тяхно е и задължението да въведат система от конкретни гаранции за професионалната тайна в интерес на надлежното функциониране на правосъдието като се има предвид ролята на юристите като посредници между страните в съдебния процес и съда. В Русия правни консултации и процесуално представителство, с малки ограничения, могат да се предоставят от

адвокати и „други лица“. Професионалната тайна е защитена само по отношение на адвокатите, които имат и допълнителни привилегии, съответстващи на по-сериозните им задължения спрямо клиентите. Въпреки това би било несъвместимо с принципа на правовата държава да бъдат оставени без каквато и да е специална закрила всички отношения между клиентите и тези правни консултанти, които, с известни ограничения, имат професионална практика в повечето правни отрасли и могат да бъдат процесуални представители на страни в съдебни производства. Поради това Съдът намира, че претърсванията на помещенията и на тези жалбоподатели са били извършени при липса на достатъчно процесуални средства за защита срещу произвол.

138. Следователно е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията по отношение на всички жалбоподатели. Съдът намира, че с оглед на тази констатация не е необходимо да разглежда оплакванията по чл. 13.

Твърдението за нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията

139-143. В шест от подадените жалби жалбоподателите се оплакват от нарушаване на правото им на собственост и липсата на правни средства за защита срещу това нарушение. Те твърдят, че разследващите органи неоснователно са иззели и задържали техни устройства за съхранение на данни, като така са възпрепятствали възможността им да извършват професионалната си дейност. Правителството поддържа, че изземването и задържането били законосъобразни.

144-146. Следва да се припомни, че задържането на веществени доказателства може да е необходимо в интерес на доброто правораздаване, което е една „легитимна цел“ в името на „обществения интерес“. При все това Съдът посочва, че трябва да

съществува разумно пропорционално съотношение между използваните средства и преследваната цел по отношение на всички мерки, предприемани от държавите страни по Конвенцията, включително мерките за контрол върху ползването на личните притежания. Съдът вече е констатирал, че продължителното задържане на иззетите устройства за съхранение на данни е явно неоснователно, когато самите устройства не представляват обект, средство или резултат на каквото и да е престъпно деяние (вж. *Smirnov v. Russia*, no. 71362/01, § 58-59). Такъв е и настоящият случай. Няма разумно обяснение защо разследващите органи не са копирали търсената информация. По три от жалбите иззетите вещи са върнати месеци по-късно, а по останалите три – така и не са върнати. Предвид посоченото Съдът счита, че е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 и че не е необходимо да разглежда оплакванията по чл. 13.

Събирането и съхранението на ДНК данни на осъдени лица съставлява намеса в правото на личен живот по чл. 8 от Конвенцията. При проверка на пропорционалността на намесата Съдът изследва множество фактори, сред които дали съхранението на данните е било ограничено със срок, дали се отчитат естеството и тежестта на престъплението, за което лицето е осъдено, или други критерии, като предишни арести или други специални обстоятелства, както и дали е била налице възможност лицето да се защити срещу съхранението на данните и да иска тяхното заличаване.

Решение по делото [Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia \(nos. 53205/13\)](#)

[and 63320/13](#))²

Фактите: Жалбоподателите са били осъдени за кражба. При първоначалното им задържане от полицията от тях е бил взет ДНК материал. ДНК пробата на първия жалбоподател е била използвана като доказателство в съда и е дала основание за осъждането му. ДНК пробата на втория жалбоподател не е била използвана в наказателното производство срещу него. Жалбоподателите се оплакали пред Директората за защита на личните данни за това, че вземането на ДНК проби от тях е било в нарушение на правото им на личен живот, но жалбите им били отхвърлени. Решенията на Директората били потвърдени от националния съд.

Решението:

40-42. Пред Съда жалбоподателите поддържат, че правната рамка в релевантния период не съдържа ясни правила по отношение на събирането, използването, съхранението и унищожаването на ДНК материал, целите на мярката били неясни и общо дефинирани и нямало определен конкретен срок за съхранение на ДНК данните. Твърдят, че неограниченият срок за съхранение на ДНК данните не бил необходим в едно демократично общество и че липсвали гаранции срещу злоупотреба с техните ДНК данни в бъдеще. Правителството не оспорва, че ДНК материалите са лични данни, които изискват защита и че била извършена намеса в правото на личен живот на жалбоподателите. Според правителството обаче намесата била в съответствие със закона, който бил достатъчно ясен и предвидим, преследвала била легитимната цел по разследване и предотвратяване на престъпления и била пропорционална на тази цел. Правителството подчертава също, че впоследствие правната рамка била усъвършенствана с цел да се засилят гаранциите срещу произвол.

² Съдът разглежда аналогичен случай в решението си по делото *Gaughran v. the United Kingdom* (no. 45245/15, 13.02.2020)

43-44. Съгласно практиката на Съда ДНК профилите категорично съставляват данни, попадащи в обхвата на личния живот на гражданите и тяхното събиране води до намеса в правото на личен живот по смисъла на чл. 8, § 1 от Конвенцията. Съответно, за да е оправдана намесата трябва да е била в съответствие със закона, да е преследвала легитимна цел и да е била необходима е едно демократично общество.

45-48. Съдът приема, че в настоящия случай събирането и съхранението на ДНК материал на жалбоподателите е имало основание във вътрешното право. Действащите в разглеждания период нормативни актове са давали право на полицията да събира обработка и съхранява лични данни, включително ДНК материал, с цел установяване самоличността на лица, заподозрени в извършване на престъпление, без оглед на неговите характер или тежест и без съгласието на засегнатото лице; данните е можело да бъдат съхранявани за периода, необходим за постигането на целта, за която са били събрани. Жалбоподателите не оспорват съществуването на правни разпоредби, но оспорват тяхно качество и поддържат, че целите на събирането и съхранението на ДНК материал са били дефинирани общо, както и че са липсвали за съхранението на ДНК материал на осъдени лица. Съдът отбелязва, че правната регламентация на съхранението на ДНК материал не е била много прецизна. Въпросите, свързани с условията за нейното прилагане и организацията на съхранението на ДНК материал обаче са тясно свързани с по-широкия въпрос за необходимостта на намесата, поради което Съдът не счита за необходимо да се произнесе дали приложимите правила са отговаряли на изискванията за качество на закона по смисъла на чл. 8, § 2 от Конвенцията.

49. Съдът приема становището на правителството, че съхранението на ДНК информация е преследвало легитимна цел – разследване и, по този начин, предотвратяване на престъпления. Докато първоначалното събиране на тази информация е целяло свързването на дадено лице с престъплението, в което то е

било заподозряно, съхранението на информацията е преследвало по-широката цел да се подпомогне идентифициране на извършители на престъпления в бъдеще.

50-51. В решението по делото *S. and Marper v. the United Kingdom*, ([GC], nos. 30562/04 и 30566/04, §§ 101-104) Съдът е обобщил принципите си относно необходимостта от намесата в личния живот на жалбоподателите, но то касае съхранението на ДНК данни на неосъдени лица. Тук въпросът е дали запазването на ДНК данни на жалбоподателите, които са били осъдени за кражба, е било оправдано по чл. 8, § 2 от Конвенцията. Съдът отбелязва, че ДНК данните на жалбоподателите са били взети във връзка с наказателните производства срещу тях. Докато присъдата на първия жалбоподател се е основавала на взетите ДНК проби, ДНК материалът от втория жалбоподател не е бил решаващ за постановяването на присъдата срещу него, тъй като не е бил използван като доказателство. Освен това, ДНК профилите на жалбоподателите не са били използвани в други наказателни производства срещу тях. Независимо от горното, Съдът признава важността на информация за ДНК при разследването на престъпления и особено при предотвратяване на рецидивизма. Въпреки това, събирането и съхранението на лични данни от властите само по себе си следва да се счита за пряко засягащо личния живот на лицето, независимо дали данните са били използвани впоследствие. Ето защо, Съдът ще провери дали съхранението на ДНК материал на жалбоподателите съгласно националното законодателство е било пропорционално и е спазвало справедлив баланс между конкуриращите се обществен и частен интереси.

52-53. Съдът отбелязва, че в процесния период приложимото законодателство не е установявало конкретен период за съхранение на ДНК данните на осъдени лица. ДНК профилите е следвало да бъдат включени в съответните регистри и съхранявани за определен период от време. По отношение на правилото в националното законодателство, че данните е можело да бъдат съхранявани до постигането на целта, за която са били събрани, Съдът

посочва, че то може да бъде тълкувано по различни начини. Освен това, Законът за полицията, приет след вземането на ДНК проби от жалбоподателите, е предвиждал, че ДНК данните се запазват в съответния регистър за постоянно. При липсата на индикации, че това съхранение е било ограничено до определен момент, Съдът приема, че държавата е допускала ДНК профили да бъдат съхранявани за неограничен период от време. Нещо повече, не се спори между страните, че естеството и тежестта на престъплението, за което лицето е бил осъдено или наказано, или други определени критерии, като предишни арести или други специални обстоятелства, не са имали отношение към събирането, съхранението и запазването на ДНК данни (виж *S. and Marper*, § 119, и обратно *Peruzzo and Martens v. Germany*, nos. 7841/08 и 57900/12, § 44). Освен това, макар полицията да е разполагала с правомощие да заличава лични данни в регистрите, законът не е определял условията и процедурата за това. Макар законът общо да е предвиждал възможност за административен и съдебен контрол, липсва разпоредба, конкретно позволяваща проверка на необходимостта от запазването на

данните. Не е била предвидена и процедура, по реда на която засегнатото лице е можело да иска заличаване на данните му, ако тяхното запазване вече не е било необходимо с оглед на естеството на престъплението, възрастта му, изтеклия период от време и настоящето положение на лицето.

54-55. В заключение, Съдът намира, че общият и неселективен характер на правомощията за запазване на ДНК профили на жалбоподателите, като лица, съдени за престъпление, съчетан с липсата на достатъчно гаранции, не спазват справедлив баланс между конкуриращите се обществен и частен интереси и че държавата е превишила приемливата свобода на преценка в това отношение. Съответно, съхраняването на ДНК профили съставлява непропорционална намеса в правото на личен живот на жалбоподателите и не може да се счита за необходимо в едно демократично общество. Въз основа на това, Съдът приема, че е налице нарушение на чл. 8 от Конвенцията.

7. СВОБОДА НА ИЗРАЗЯВАНЕ, НА СЪВЕЩТА И НА РЕЛИГИЯТА, НА СЪБРАНИЯТА И НА СДРУЖАВАНЕ

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Наказателното преследване на жалбоподателите не е било формално свързано с изрисването от тях графити върху статуята на бившия президент на страната. Вместо да действат в рамките на закона по отношение на това деяние, властите са избрали да ги преследват за престъпления, свързани с наркотици. По мнението на Съда тази намеса в свободата на изразяване на мнение на жалбоподателите е не само незаконна, но и твърде произволна и несъвместима с принципа за върховенство на закона, който е изрично упоменат в Преамбюла на Конвенцията и е присъщ на цялата нея.

Решение по делото [Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan \(no. 63571/16\)](#)

Виж по-горе раздел [„Право на свобода и сигурност“](#)

В случаи на реч на омразата срещу цели етнически общности, наказателното производство и присъда не отиват отвъд свободата на преценка на националните власти за подходяща реакция срещу упражняването на свободата на словото.

Дори когато изявленията съставляват ценностни съждения, пропорционалността може да зависи от

наличието на достатъчна „фактическа основа“ за тях, а ако такава липсва, ценностното съждение може да се окаже прекалено.

Решение по делото [Atamanchuk v. Russia \(no. 4493/11\)](#)

Фактите: Жалбоподателят е предприемач, лидер на политическа партия и основател на вестник. Като автор на свободна практика публикувал материали в различни издания. В деня преди президентски избори от 2008 г. той публикувал статия, озаглавена „Защо няма да гласувам“. Статията съдържала генерализирани нападки срещу не-руското етническо население в красноярската област. Жалбоподателят обявявал това население за отговорно за икономическото положение и го обвинявал в престъпна дейност. Срещу жалбоподателя било образувано наказателно производство по подозрение в разпалване на омраза и вражда, както и унизяване на човек или група от хора на етническа основа. Година по-късно статията била препечатана в друго издание, отразяващо наказателното производство. През 2010 г. жалбоподателят бил намерен за виновен по обвиненията и осъден на глоба в размер на 200 000 рубли (около 5000 евро) и двугодишна забрана да извършва журналистическа и издателска дейност.

Решението:

31-32. Жалбоподателят се оплаква, че осъждането му било в нарушение чл.10 от Конвенцията, гарантиращ свободата на изразяване.

33-36. В отговор на възражението на правителството, че оплакването е недопустимо, тъй като Конвенцията не

закрила злоупотребата с права (чл.17), Съдът допуска разглеждането му, приемайки, че позоваването на чл. 17 и приложимостта на чл. 10 са тясно свързани със същността на оплакването.

37-45. Съдът напомня, че „доколкото жалбоподателят може да разчита на закрила по чл. 10 от Конвенцията”, „намесата” в свободата му на изразяване може да съставлява нарушение, ако не са удовлетворени изискванията на втория параграф на чл.10 – намесата да е била предписана в закон, да е преследвала легитимна цел и да е била необходима в едно демократично общество за постигането ѝ. Съдът разглежда последователно спазването на тези изисквания и намира, че намесата е била предвидена в закон и е имала легитимната цел да закрила правата и свободите на другите.

46-50. Относно необходимостта на намесата в едно демократично общество Съдът припомня приложимите принципи, че „при оценката на конкретна „намеса” от подобен тип в свободата на изразяване следва да се вземат предвид различни фактори, включително: контекста на направените изявления, техния характер и употребения език, потенциала им да доведат до вредни последици и мотивите, с които националните съдилища са обосנוвали въпросната намеса; дали изявленията са направени в условия на политическо или социално напрежение, дали са справедливо конструирани и дали, оценени в непосредствения им и по-общ контекст те могат да се възприемат като пряко или непряко призоваване към насилие или оправдаване на насилието, омраза или нетолерантност; начина, по който са направени изявленията и техния пряк или непряк капацитет да доведат до вредни последици. Изводите във всяко конкретно дело се определят от съвкупността и взаимодействието на тези различни фактори, а не от изолираното разглеждане, на който и да е от тях (виж *Mariya Alekhina and Others*, no. 38004/12, §§ 217-21 и *Ibragim Ibragimov and Others*, nos. 1413/08 и 28621/11, § 99).

51. При преценката дали изявленията могат да се характеризират като пряко или непряко призоваване към насилие, Съдът е

особено чувствителен към генерализирани изявления, с които се атакуват или се хвърля негативна светлина върху цели етнически, религиозни или други групи (виж *Seurot v. France* (dec.), no. 57383/00; *Soulas and Others v. France*, №. 15948/03, §§ 40 и 43; както и *Le Pen v. France* (dec.), no. 18788/09, в които се разглеждат обобщаващи негативни изявления относно не-европейски и по-конкретно мюсюлмански имигранти във Франция; *Norwood v. the United Kingdom* (dec.), no. 23131/03, относно изявления, свързващи всички мюсюлмани в Обединеното кралство с терористичните актове от 11.09.2001 в САЩ; *W.P. and Others v. Poland* (dec.), no. 42264/98 и *Pavel Ivanov v. Russia* (dec.), № 35222/04, относно яростни анти-семитски изявления; *Féret v. Belgium*, no. 15615/07, § 71, относно изявления, представящи не-европейски имигрантски общности в Белгия, като склонни към престъпления; *Hizb ut-Tahrir and Others v. Germany* (dec.), no. 31098/08, § 73 и *Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia*, nos. 26261/05 и 26377/06, § 107 относно директни призови към насилие срещу евреи, държавата Израел и Запада като цяло).

52. Не е задължително разпалването на омраза да съдържа изрично призоваване към насилие, или други престъпни действия. Атаките срещу лица, осъществени чрез обиди, подлагане на подигравки, или обругаването на специфични групи от населението могат да бъдат достатъчни за властите, за да предпочетат борбата с ксенофобската, или по друг начин дискриминативна реч пред безотговорното упражняване на свободата на изразяване. (виж *Féret*, § 73; както и *Vejdeland and Others v. Sweden*, no. 1813/07, § 55; *Dmitriyevskiy v. Russia*, no. 42168/06, § 99 и *Ibragim Ibragimov and Others*, § 94).

53-56. Жалбоподателят е твърдял, че статията му представя съображенията му за решението да не гласува в предстоящите избори. Това го било накарало да изследва положението за „народа”, чието благосъстояние според някои оценки растяло. Извършеният от жалбоподателя анализ може да се възприеме като предположение на автора, че хората с руски етнически произход страдат и че виновни за това са

не-руските групи. Споменавайки „етнически характеристики”, жалбоподателят е заявил, че членовете на тези групи са участвали в престъпна дейност и че продължават да се държат по престъпен начин докато са в Русия, като си „пъхат ръцете в джобовете на другите” и участват в конспирации срещу „кубанците”. Според жалбоподателя, членовете на тези групи ще „колят, изнасилват, грабят и поробват според варварските си разбирания” и че „участват в съсипването” на Русия. Статията завършва с призив към бъдещия новоизбран президент да се заеме с посочените проблеми. Националните съдилища са намерили жалбоподателя за виновен в разпалване на омраза и вражда, както и в унижение на достойнството на група лица на основата на техния етнос, език и религия.

57-58. Според Съда използваният в статията език е бил такъв, че да „обижда, шокира и смущава”. Не се спори, че изтъкнатите от националните съдилища мотиви при осъждането на жалбоподателя са релевантни на преследваната легитимна цел. Остава да се прецени дали тези мотиви са били достатъчни в контекста на настоящия случай.

59-60. Съдът не вижда особена логика или връзка между първоначално обявената тема на публикацията (мнението на жалбоподателя относно участието в предстоящите избори) и генерализираните изявления за отрицателната роля на не-руските групи. Тези изявления не могат да бъдат разумно възприети като критични коментари например за политиката на властите по имиграционните въпроси.

61-64. Що се отнася до пропорционалността на намесата в свободата на изразяването, Съдът припомня, че „дори когато изявленията съставляват ценностни съждения”, пропорционалността може да зависи от наличието на достатъчна „фактическа основа” за тях, а ако такава липсва, ценностното съждение може да се окаже прекалено” (виж *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, § 126 и цитираните в него дела). Съдът се съгласява с националните съдилища, че статията на жалбоподателя е лишена от фактическа

основа и няма нищо, което да подкрепи генерализираните му изявления и негативното стереотипизиране на лицата с не-руски етнически произход, живеещи в краснодарския район (сравни с *Aksu v. Turkey* [GC], nos. 4149/04 и 41029/04, §§ 71 и 72). В този контекст за Съда е съмнително и доколко статията на жалбоподателя е „можела да допринесе за обществената дебат” по съответната тема (сравни с *Bédat v. Switzerland* [GC], no. 56925/08, §§ 64-66) или че това е била нейната „основна цел” (сравни *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC], no. 931/13, § 174) – в случая темата за гласуването на изборите или въздържането от гласуване. Съдът се съгласява с изводите и подхода на националния съд, че езикът на статията е бил насочен към подбуждането на ниски страсти или дълбоки предразсъдъци по отношение на местното не-руско население. Така, дори и да не е било установено, че статията съдържа изрично призоваване към насилнически действия или други престъпления, националните власти са имали свобода на преценка при определяне на реакцията си.

65-73. Съдът се спира и на дължимата защита на свободата на словото в случите на слово на омразата и подбуждане към омраза. Като припомня, че властите са задължени да осигурят свобода на изразяването, но и да защитят доброто име и правата на другите лица без да предприемат мерки, които да имат „смразяващ ефект” върху журналистите, Съдът подчертава, че „налагането дори на условна присъда за свързано с медии престъпление, може да е съвместимо с правото по чл.10 от Конвенцията само в изключителни случаи, по-конкретно при сериозно засягане на други основни права както е например при слово на омразата, или подбуждане към насилие” (виж *Sallusti v. Italy* no. 22350/13, § 59 и *Cumpănă and Mazăre v. Romania* [GC], no. 33348/96, § 115). Съдът заключава, че настоящият случай разкрива такива изключителни обстоятелства, които оправдават присъдата на жалбоподателя (сравни *Stomakhin v. Russia*, no. 52273/07, §§ 127-32). В допълнение, Съдът счита, че с оглед на основната професия на жалбоподателя, с налагането на двугодишна забрана за

упражняване на журналистическа и издателска дейност националните съдилища не са наложили диспропорционална санкция и не са нарушили принципа, че пресата трябва да остане свободна да играе ролята на пазач в демократичното общество (виж в обратния смисъл *Cumpănă and Mazăre* § 119).

73-74. На тези основания Съдът намира, че не е налице нарушение на чл. 10 от Конвенцията и с оглед на това заключение приема, че не е необходимо да се произнесе дали оплакването по чл. 10 е недопустимо на основание чл. 17 от Конвенцията.

75-85. Съдът е намерил, че няма нарушение по оплакването на жалбоподателя по чл. 6, § 1 от Конвенцията, във връзка с това, че той не е могъл да разпита филолога Ф., дал показания на досъдебното производство. Изготвеният от Ф. анализ на статията на жалбоподателя стигала до извода, че тя съдържа недиректни призови към насилие спрямо не-руското население. При осъждането на жалбоподателя обаче съдът не се е позовал на тези изводи, макар да ги е споменал при осъждането на доказателствата в подкрепа на вината на жалбоподателя. При тези обстоятелства Съдът намира, че въпреки пропуска на съдилищата да изложат мотиви защо са отхвърлили искането на жалбоподателя да

разпита Ф. в случая не е била нарушена справедливостта на наказателното производство като цяло.

По делото са приложени две особени мнения. Съдия Lemmens е съгласен с констатацията на Съда за липса на нарушение на чл. 10 от Конвенцията, но счита, че Съдът първо е следвало да прецени приложимостта на чл. 17 (който той намира за неприложим) и едва след това да се произнесе по допустимостта и основателността на оплакването по чл. 10. Съдия Serghides не е съгласен с извода на мнозинството, че няма нарушение на чл. 10 и чл. 6 от Конвенцията. По отношение на чл. 10 той счита, че намесата в правата на жалбоподателя се е основавала на мотиви, които оценени в светлината на случая като цяло не са били „относими и достатъчни“ за да я оправдаят. Освен това присъдата е била непропорционална на обстоятелствата, като така е бил нарушен принципа, че пресата трябва да е в състояние да изпълнява ролята на пазач в демократичното общество. По отношение на чл. 6, той счита, че като не са предоставили на жалбоподателя възможност да разпита пред съда свидетеля Ф. съдилищата са накърнили правата му на обвиняем, гарантирани от чл. 6, § 1 и чл. 6, § 3 d) - да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите, свидетелстващи против него.

8. ПРАВО НА СОБСТВЕНОСТ

- ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Продължителното задържане на иззетите устройства за съхранение на данни е явно неоснователно, когато самите устройства не представляват обект, средство или резултат на каквото и да е престъпно деяние.

Решение по делото [Kruglov and others v. Russia \(nos. 11264/04 и 15 други\)](#)

Виж по-горе раздел [„Право на зачитане на личния и семеен живот“](#)

Налагането на задължение за плащане на базова такса към частен доставчик на топлинна енергия, въведено с акт на държавен орган, съставлява форма на контрол от страна на държавата върху ползването на собствеността по смисъла на втория параграф на чл. 1 от Протокол № 1. При преценката на пропорционалността на мярката се вземат предвид не само условията на мярката, но и също и съществуването на процедурни и други гаранции за да се установи дали прилагането ѝ и нейното въздействие върху правото на собственост не са произволни или непредвидими. При наличие на конкуриращ се търговски интерес държавата и Съдът, в неговата контролна функция, трябва да бъдат особено внимателни, за да се гарантира, че мерките няма да доведат до липса на баланс, поставяща прекомерна тежест върху жалбоподателите и в

същото време позволяваща реализирането на неоправдана печалба.

Решение по делото [Strezovski and Others v. North Macedonia \(nos. 14460/16 and 7 others\)](#)

Фактите: Жалбоподателите са собственици на апартаменти в жилищна сграда, свързана към обслужвана от частен доставчик районна топлопреносна мрежа. Имотите им или никога не са били свързани към топлопреносната мрежа, или са били изключени от нея преди 30 юли 2012 г. по молба на собствениците.

На 30 юли 2012 г. Комисията за енергийно регулиране, държавен орган, чиито членове били назначавани от парламента, приела Наредба за доставката на топлоенергия („Наредбата от 2012 г.“). Съгласно чл. 53, ал. 2 от Наредбата от 2012 г., всички ползватели, изключени от топлопреносната мрежа, чиито апартаменти се намирили в жилищна сграда с общ топломер, дължали годишна базова такса, платима на месечни вноски, освен ако всички обекти в сградата били изключени или ако не била регистрирана консумация на топлинна енергия. Таксата била дължима от 1 октомври 2012 г. На 22 май 2013 г. Конституционният съд постановил, че чл. 53, ал. 2 от Наредбата от 2012 г. съответства на Конституцията, като приел, че изключените обекти били непреки ползватели на отопление посредством тръбите, пресичащи апартаментите им.

Жалбоподателите отказали да заплатят фактурите за базовата такса, издадени от частния доставчик, което станало причина за започване на изпълнителни производства и издаването на заповеди за изпълнение срещу тях. Жалбоподателите оспорили

заповедите пред съда, но жалбите им били отхвърлени.

След влизането в сила за новия Закон за енергетиката през м. май 2018 г., Комисията за енергийно регулиране приела нова наредба („Наредбата от 2019 г.“), която отменяла и замествала Наредбата от 2012 г. Съгласно Наредбата от 2019 г., собствениците на апартаменти, изключени от Районната топлопреносна мрежа, не дължат базова такса, ако докажат, че живеят в или по друг начин ползват апартаментите. Изключението се прилагало и такса не се дължала считано от 1 април 2019 г.

Решението:

23. Жалбоподателите се оплакват, че задължението им да заплащат базовата такса е нарушило правото им на собственост по чл. 1 от Протокол № 1.

По допустимостта

24-27. Правителството оспорва статуса на жертва на жалбоподателите. Според правителството, г-жа Стрезовска нямала правен интерес да поддържа жалбата, подадена от починалия ѝ съпруг, а всички жалбоподатели били изгубили правното положение на жертва с приемането на Наредбата от 2019 г., тъй като попадали в предвиденото там изключение. Жалбоподателите възразяват и подчертават, че Наредбата от 2019 г. не се прилагала със задна дата.

28-29. По отношение на правния интерес на г-жа Стрезовска Съдът, като взема предвид молбата ѝ, като вдовица на първия жалбоподател, да встъпи в производството, и материалния ѝ интерес, произтичащ от прякото засягане на нейни имуществени права, приема, че тя притежава изисквания се правен интерес по чл. 34 от Конвенцията да поддържа жалбата от свое име.

30-32. Съдът отхвърля и второто възражение на правителството, тъй като макар Наредбата от 2019 г. вероятно да е дала основание за освобождаването на жалбоподателите от плащането на таксата, считано от 1 април 2019 г., нищо не подсказва, че това изключение се е прилагало по отношение на базовата такса, дължима съгласно Наредбата от 2012 г. Правителството не е и

доказало, че е налице признание или поправка на твърдяното нарушение на Конвенцията.

33-41. Изследвайки представените от правителството материали и практиката на националните съдилища Съдът отхвърля като необосновано и твърдението на правителството, че искът за неоснователно обогатяване е бил налично, да не говорим за ефективно вътрешноправно средство за защита в настоящия случай.

42-43. На следващо място правителството поддържа, че при преценка на допустимостта на жалбите Съдът следва да вземе предвид месечната такса (без съдебните разходи), която жалбоподателите са заплащали, която е била най-много 21 евро и която е незначителна на фона на жизнения стандарт в държавата. Жалбоподателите оспорват възраженията на правителството и поддържат, че размерът на базовата такса (включително съдебните разходи) не е бил нищожен. Подчертават, че те са били задължени да я заплащат за неопределен период от време. Освен това се засягал принципен въпрос със значителна важност.

44-46. Съдът напомня, че правилото, съдържащо се в чл. 35, § 3 (b) от Конвенцията, предвижда три критерия. Първо, дали жалбоподателят е претърпял „значителна вреда“; второ, дали зачитането на правата на човека налага Съдът да разгледа жалбата; и трето, дали делото е било надлежно разгледано от национален съд. Въпросът дали жалбоподателят е претърпял значителна вреда е основен елемент, който се прилага в случаите, когато независимо от възможното нарушение от правна гледна точка, неговата степен на сериозност не налага проверка от международен съд. Преценката на тази минимална степен на сериозност, по естеството си, е субективна и зависи от всички факти и обстоятелства по случая. Степента на сериозност трябва да бъде преценявана в светлината на

финансовия ефект на спорния въпрос и значението на делото за жалбоподателя.

47-48. Настоящият случай касае гражданско производство, по което жалбоподателите неуспешно са оспорили плащането на няколко месечни вноски от базовата такса за доставка на топлинна енергия. Най-високата месечна вноска, платена от жалбоподателите, не е надвишавала 30 евро. Във връзка с това, Съдът отбелязва, че макар никоя от страните да не е представила информация за финансовото състояние на жалбоподателите, не счита, че тази сума е имала значителен ефект върху тях. Съдът обаче приема, че оплакванията на жалбоподателите следва да бъдат разгледани в общия контекст на задължението за плащане на базовата такса, което не е било еднократно задължение, а такова с периодичен характер. Жалбоподателите са били задължени да заплащат базовата такса докато Наредбата от 2012 г. е била в сила, т.е. между 1 октомври 2012 г. и 1 април 2019 г. и общият размер на сумата не може да се каже, че е бил незначителен предвид стандарта на живот в държавата.

49-52. В допълнение, случаят повдига въпроси от общ характер, които засягат и други лица в същото положение като жалбоподателите. В това отношение Съдът отбелязва, че по данни на правителството са засегнати 12 000 жилища, чиито собственици е вероятно да са били задължени да заплащат спорната базова такса. Нещо повече, пред Съда има висящи повече от 120 подобни дела и Съдът е уведомил правителството, че жалбите, предмет на настоящето дело, са потенциално пилотни дела. В светлината на горното, Съдът не счита за необходимо да преценява дали случаят е бил надлежно разгледан от националните съдилища и отхвърля възражението на правителството.

53-60. Жалбоподателите поддържат, че намесата в правото им на собственост не е била в съответствие със закона, тъй като

базовата такса е била въведена с подзаконов нормативен акт. Те оспорват също и доводите на правителството за наличие на обществен интерес, като твърдят, че тези съображения целят да защитят търговските интереси на доставчика. Също така, аргументите, отнасящи се до непряко ползване на топлинна енергия, съставлявали фактически въпрос, който националните съдилища отказали да разгледат. Правителството признава, че задължението за заплащане на базова такса е съставлявало намеса в собствеността, но поддържа, че намесата е била в съответствие със закона и че е преследвала легитимна цел. Базовата такса не само е била свързана с непряката консумация на отопление, но също е целяла да осигури безопасна, сигурна и ефикасна доставка на топлинна енергия.

61-62. Основната цел на чл. 1 от Протокол № 1 е да защити гражданите срещу неоправдана намеса от страна на държавата в мирното ползване на тяхната собственост. Обаче, изпълнението на общото задължение на държавата по чл. 1 от Конвенцията може да включва позитивни задължения, съпътстващи осигуряването на ефективното упражняване на правата, гарантирани от Конвенцията. В контекста на чл. 1 от Протокол № 1, дори в случай на спор между граждани и търговски субекти, тези позитивни задължения може да изискват държавата да предприеме необходимите мерки за да защити правото на собственост. Това по-специално означава, че държавата има задължение да предвиди съдебни процедури, които предлагат необходимите процесуални гаранции и по този начин позволяват на националните съдилища да правораздават ефективно и справедливо по дела, които касаят въпроси на собствеността (*Anheuser-Busch Inc. v. Portugal* [GC], no. 73049/01, § 83 и *Bistrović v. Croatia*, no. 25774/05, § 33). Разграничението между позитивните задължения и задълженията за ненамеса на държавата по чл. 1 от Протокол № 1 не подлежи на

прецизна дефиниция. Приложимите принципи обаче са много сходни. Независимо дали делото е разглеждано в светлината на позитивните задължения на държавата или от гледна точка на намесата на властите, която трябва да бъде оправдана, приложимите критерии не се различават по същество. И в двата случая трябва да се провери дали е спазен справедлив баланс между конкуриращите се интереси на индивида и на обществото като цяло; и в двата случая държавата разполага с определена свобода на преценка при избора на мерките, които да бъдат предприети, за да се гарантира спазването на Конвенцията.

63-64. Съдът ще провери дали действията на държавата, независимо дали могат да бъдат определени като намеса или като неизпълнение на позитивни задължения, са били оправдани в светлината на приложимите принципи. По отношение на приложимото правило на чл. 1 от Протокол № 1, Съдът отбелязва, че правителството е признало, че налагането на задължение за плащане на базовата такса, въведено с акт на Комисията за енергийно регулиране, която е държавен орган, съставлява намеса в правото на собственост на жалбоподателите. Макар тази такса да не е засягала правото на жалбоподателите да се разпореждат с апартаментите, тя е налагала финансова тежест върху тях, която е била пряко свързана с отоплението на жилищата им и е била годна да засегне упражняването на правото им да ползват собствеността. Съответно, и в степената, до която налагането на таксата е било резултат от акт на държавен орган, Съдът приема, че продължителното ѝ прилагане съставлява средство за контрол от страна на държавата върху ползването на собствеността на жалбоподателите по смисъла на втория параграф на чл. 1 от Протокол № 1.

65-66. В допълнение, задължението на Съда по чл. 19 от Конвенцията изисква той да провери дали начинът, по който национал-

ните съдилища са приложили изискването за плащане на базовата такса, е нарушило правата на жалбоподателите. Съдът следва да провери дали изискването е било съвместимо с чл. 1 от Протокол № 1, т.е. дали е било законно, дали е било въведено в обществен интерес и дали е било пропорционално, т.е. дали е бил спазен справедлив баланс между нуждите на обществен интерес и изискванията за защита на лични основни права.

67-69. Съдът приема, че в настоящия случай намесата е била „законна“ по смисъла на чл. 1 от Протокол № 1, тъй като базовата такса е била въведена с подзаконов нормативен акт (Наредбата от 2012 г.), приет от Комисията за енергийно регулиране в качеството ѝ на държавен орган въз основа на Закона за енергетиката и влязъл в сила след обнародване в Държавен вестник.

70-72. Като цел в обществен интерес, която базовата такса преследва, правителството е посочило безопасната, сигурна и ефикасна доставка на топлинна енергия. То се е позовало на последиците, които изключените потребители са имали върху баланса в енергийния сектор и качеството на отоплението, доставено до потребителите. Съдът отбелязва, че посоченият от правителството обществен интерес не е обсъден от никое от съдилищата, разглеждали въпроса. Действително, Конституционният съд не е отишъл по-далеч от това да посочи, че изискването за плащане на базова такса е било свързано с топлината, която изключените потребители са получавали от свързаните обекти и е приел, че базовата такса представлява цената за това отопление. Гражданските съдилища са се произнесли по жалбите на жалбоподателите, като са възприели същите мотиви.

73-75. Съдът не счита, че тълкуването на базовата такса от националните съдилища е задължително несъвместимо с обществен интерес, посочен от правителството. Двете

концепции не са взаимно изключващи се. Това е така, тъй като индиректното ползване на топлопреносната мрежа от изключени потребители, особено когато, както в настоящия случай, засяга значителна част от пазара, може да се счита за фактор, годен да засегне стабилността на енергийния сектор като цяло. Освен това, базовата такса се е прилагала към определена категория изключени потребители в жилищни сгради. Това, че държавата е променила законодателството си през 2019 г. и тази категория потребители, при определени условия, са били освободени от задължението за базова такса, не отменя задължително обществения интерес, посочен от правителството. Промяната може да бъде разглеждана в светлината на правото на държавата да упражни своята свобода на преценка в тази сфера, където прилагането на дадено законодателство има обширни последици за множество лица. Предвид това, че концепцията за обществен интерес е по необходимост широка и че държавата разполага с определена свобода на преценка да определи какво е в интерес на обществото, Съдът е приема, че задължението за плащане на базова такса за отопление, наложено на жалбоподателите, чиито апартаменти са били изключени от районната топлопреносна мрежа, може да се счита като преследващо легитимната цел да се осигури безопасната, сигурна и ефикасна доставка на топлинна енергия.

76-77. По-нататък Съдът напомня, че както намесата в мирното ползване на собствеността, така и въздържането от действия трябва да спазва справедлив баланс между изискванията на общия интерес на обществото и изискванията за защита на лични основни права. Загрижеността да се постигне този баланс е отразена в структурата на чл. 1 от Протокол № 1. Ето защо, във всеки случай на твърдяно нарушение на тази разпоредба на Конвенцията Съдът следва да прецени дали поради действията или бездействията на държавата засег-

натото лице е трябвало да понесе непропорционална и прекомерна тежест. При преценка на съответствието с чл. 1 от Протокол № 1 Съдът трябва да направи цялостна преценка на различните интереси, като има предвид, че Конвенцията е предназначена да гарантира права, които са практически и ефективни. Съдът трябва да погледне зад видимото и да изследва реалността на спорната ситуация. Тази преценка може да включва не само условията на мярката, но също и съществуването на процедурни и други гаранции, за това че прилагането на мярката и нейното въздействие върху правото на собственост не са нито произволни, нито непредвидими. Несигурността, било то законодателна, административна или проистичаща от прилаганите от властите практики, е фактор, който следва да бъде взет предвид при преценката на поведението на държавата (*Broniowski v. Poland* [GC], no. 31443/96, §§ 150-151).

78-82. В настоящия случай, всички жалбоподатели са собственици на апартаменти в жилищни сгради, свързани към районната топлопреносна мрежа. Техните апартаменти са били изключени от тази мрежа преди влизането в сила на Наредбата от 2012 г. когато не е съществувало изискване за заплащане на базова такса. Съответно, в релевантния период жалбоподателите не са могли да предвидят с разумна степен на сигурност, че би могло такава такса да бъде наложена в бъдеще. В случая, таксата е била дължима считано от 1 октомври 2012 г. занапред и се е прилагала до 1 април 2019 г. Както Съдът посочва и по-горе, общият финансов ефект на базовата такса върху жалбоподателите не може да се счита за незначителен. Във връзка с това Съдът отбелязва, че размерът на месечните вноски е бил различен при всеки от жалбоподателите, като изглежда, че това се е дължало на различната площ на апартаментите, като решаващ фактор при изчисляването на базовата такса. Друг

фактор, влияещ върху размера на таксата не е посочен. Също така, нищо не сочи, че правната рамка е позволявала и предвиждала условия, при които засегнатите апартаменти е можело да искат пълно или частично освобождаване от такса.

83. Във връзка с това, Съдът отбелязва, че националните съдилища са оправдали плащането на базовата такса от изключени потребители само с това, че те индиректно са ползвали отоплението, доставяно в сградата от районната топлопреносна мрежа. Първо Конституционният съд е установил принципа, че потребителите, изключени от районната мрежа, са били „непреки потребители“ на отопление, доставяно им посредством другите обекти в сградата. След това решение гражданските съдилища са приложили същия подход и са отхвърлили доводите на жалбоподателите, в резултат на което са приели, че жалбоподателите трябва да заплатят базовата такса като „непреки потребители“, които са се облагодетелствали от отоплението. Този подход е бил прилаган спрямо всички такива изключени обекти.

84-85. Този общ подход на националните съдилища се е основавал единствено на допускането, че жалбоподателите, като непреки потребители по смисъла на решението на Конституционния съд, са ползвали отоплението, което е било доставяно в сградата чрез районната топлопреносна мрежа. Нищо в решенията на националните съдилища не сочи, че базовата такса е била свързана, както твърди правителството, с отоплението на общите части на сградата. По подобен начин, не е било поддържано, че базовата такса е съставлявала „постъпление“, по смисъла на втория параграф на чл. 1 от Протокол № 1, въведено за да подкрепи публична услуга. Пред националните съдилища жалбоподателите са оспорили допускането, че ползват топлинна енергия, като са изложили определени факти,

специфични за техните обекти. Те също така са поискали обективна преценка на базата на индивидуалните характеристики на всеки обект. Съдилищата са пренебрегнали тези искания и са отхвърлили доводите на жалбоподателите. Те не са проверили спорните въпроси по фактите, като са приели, че всички изключени обекти в сградата, която е свързана към районната топлопреносна мрежа, са били задължени да заплащат базова такса независимо от тяхното местоположение или разположение или изпълнение на вътрешните инсталации. Съответно, индивидуалните характеристики на обектите на жалбоподателите са били неотнормими към разглеждането на исковете им.

86-88. Макар Съдът да е приел по-горе, че по принцип мярката би могла да се счита като такава в обществен интерес, не може да бъде пренебрегнат и факта, че съществува базисен частен интерес от търговски характер. При тези обстоятелства, държавата и Съдът, в неговата контролна функция, трябва да бъдат внимателни, за да се гарантира, че мерки, като тази в настоящия случай, няма да доведат до липса на баланс, който поставя прекомерна тежест върху жалбоподателите, като в същото време позволява на частния доставчик на топлинна енергия да реализира неоправдана печалба. В този контекст и ефективните процедурни гаранции стават от първостепенна важност (*Bradshaw and Others v. Malta*, по. 37121/15, § 64). Като има предвид изложеното по-горе Съдът не може да приеме възражението на правителството, че прилагането на законодателството за плащане на базовата такса е било съпътствано от достатъчни процедурни гаранции. Съдът счита, че в разглежданите производства оспорените от жалбоподателите факти е следвало да бъдат надлежно установени, като се проверят техните доводи относно отоплението, което техните обекти се твърди, че са ползвали. Едва след проверката на всички относими фактори

националните власти са могли да направят обективна преценка за „непрякото“ ползване на отопление във всеки отделен случай. Като преценява всички тези аспекти, Съдът приема, че държавата, независимо от свободата ѝ на преценка, не е спазила изисквания се справедлив баланс между замесените

интереси и не е направила опит да осигури подходяща защита на правото на собственост на жалбоподателите в разглежданите производства. Следователно е налице нарушение на правото на жалбоподателите на мирно ползване на собствеността, гарантирано от чл. 1 от Протокол № 1.

9. ЗАБРАНА ЗА ДИСКРИМИНАЦИЯ

- ДЕЛА НА СЕС

1) Членове 2 и 6 от Директива 2000/78/ЕО на Съвета от 27 ноември 2000 г. за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите трябва да се тълкуват в смисъл, че доколкото отговаря на необходимостта да се осигури защита на придобитите права в контекст, който се характеризира по-специално както с голям брой засегнати държавни служители и съдии, така и с липсата на валидна референтна система и доколкото не води до трайно запазване на основана на възрастта разлика в третирането, е допустима мярка, с която, за да се осигури подходящо възнаграждение, на държавните служители и съдиите се предоставя допълнение към възнаграждението в размер на процент от основната заплата, която преди това са получавали по-специално въз основа на стъпка на основната заплата, определена за всяка степен при назначаването им в зависимост от тяхната възраст.

2) Принципът на ефективност трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска държава членка да определи, че началният момент на двумесечен преклузивен срок за подаване на искане за обезщетение за вредите, произтичащи от мярка, представляваща основана на възраст дискриминация, е датата на обявяване на решение на Съда, с което се установява дискриминационният характер на подобна мярка, когато има опасност съответните лица да не са могли да узнаят в посочения срок за наличието или значимостта на дискриминацията, на която са станали жертва. Това може да е така по-специално когато в посочената държава членка съществува спор относно възможността към съответната мярка да се приложат изводите, произтичащи от това решение.

[Решение на СЕС по съединени дела C-773/18—C-775/18](#)

10. ДРУГИ ПРАВА

• ДЕЛА НА ЕСПЧ СРЕЩУ ДРУГИ ДЪРЖАВИ

Действителната причина за ограничаване на свободата на жалбоподателите чрез ареста и последващото им задържане, е била същите да бъдат наказани за рисуването на графити с политически антиправителствени лозунги върху статуята на бившия президент на страната. Този извод на Съда е обусловен от статуса на жалбоподателите, последователността на събитията и отразения в тях и вече установен от Съда модел на произволни арест и задържане спрямо критици на правителството, активисти на гражданското общество и защитници на правата на човека на базата на обвинения, повдигнати с цел отмъщение, и при злоупотреба с наказателното право – нарушение на чл. 18 във връзка с чл. 5 от Конвенцията.

Решение по делото [Ibrahimov and Mammadov v. Azerbaijan \(no.63571/16\)](#)

Виж по-горе раздел [„Право на свобода и сигурност“](#)

За пръв път Съдът разглежда приложимостта на чл. 4 от Протокол № 4 в случаите когато е налице незабавно и принудително връщане на чужденци, които преминават сухопътна граница по неразрешен начин и чието поведение създава „явно размирна ситуация, която е трудна за контролиране и застрашава обществената безопасност“. Няма нарушение на тази разпоредба, ако липсата на индивидуално решение за

експулсиране може да се дължи на поведението на жалбоподателя. В такива случаи обаче Съдът задължително съобразява и дали държавата е предоставила реални и ефективни възможности за легален достъп до територията си. Когато има предвиден такъв достъп, но жалбоподателят не се е възползвал от него Съдът преценява дали за това е имало убедителни причини, основани на обективни факти, за които носи отговорност ответната държава. Отсъствието на такива убедителни причини може да се счита за последица от поведението на жалбоподателите, което оправдава липсата на индивидуален подход и идентифициране и разглеждане на всеки един случай поотделно.

Решение на Голямото отделение по делото [N.D. and N.T. v. Spain \(nos. 8675/15 and 8697/15\)](#)

Фактите: Жалбоподателите, N.D и N.T, са граждани съответно на Мали и Кот д'Ивоар. След напускане на държавите си на произход двамата пристигнали независимо един от друг в Мароко. Испанският анклав Мелила е автономен град, заобиколен от мароканска територия. По границата му с Мароко испанските власти са издигнали комплексна гранична структура, състояща се от три успоредни огради. По границата има четири гранично контролно пропускателни пункта (ГКПП). На 13 август 2014 г. група от около 600 човека, сред които и двамата жалбоподатели, направила опит да прекоси границата и да навлезе от Мароко в Мелила. Едва 75 души преминали оградата и стъпили на испанска земя. Жалбоподателите достигнали най-вътрешната ограда и останали на върха ѝ няколко часа, след което били свалени със стълби от испански граничари. Веднага след това им били поставени белезници от служители на

Guardia Civil и незабавно били предадени на мароканските власти.

Решението:

Предварителни въпроси

68-74. Съдът няма основание да постави под съмнение изявлението на представителите на жалбоподателите – за първия, от които се твърди, че се е върнал в Мали, а за втория, че е някъде в Испания – че поддържат връзка с тях посредством телефон и WhatsApp. С оглед на чл. 37, § 1 от Конвенцията Съдът също така отбелязва, че в настоящия случай са поставени важни въпроси относно тълкуването на обхвата и изискванията на чл. 4 от Протокол № 4 по отношение на мигрантите, които се опитват да влязат в държава членка по неразрешен начин, като се възползват от големия си брой. Това е особено важно в контекста на „новите предизвикателства“, пред които са изправени европейските държави във връзка с контрола на имиграционния поток в резултат на икономическата криза и скорошните социални и политически промени, които оказаха особено въздействие върху определени райони на Африка и Близкия изток. Предвид въздействието на този случай, който надхвърля конкретната ситуация на жалбоподателите Съдът счита, че специални обстоятелства, свързани със зачитането на правата на човека, както са дефинирани в Конвенцията и протоколите към нея, изискват производството по разглеждане на жалбата да продължи в съответствие с чл. 37, § 1 от Конвенцията.

83-88. По възражението на правителството, че жалбоподателите нямат статут на жертва, тъй като не са доказали участието си в събитията на 13 август 2014 г. Съдът посочва, че разпределението на тежестта на доказване и степенята на убеденост, необходима за достигане до конкретно заключение, са неразривно свързани със спецификата на фактите, естеството на направените твърдения и правата по Конвенцията, които са застрашени. В този контекст трябва да се има предвид, че главното от което се оплакват жалбоподателите е липсата на идентификация и индивидуално отношение от страна на властите, което е допринесло за трудностите при представяне на доказателства, потвърждаващи тяхното

участие в процесните събитията. Съответно Съдът ще се опита да провери дали жалбоподателите са представили *prima facie* доказателства в подкрепа на своята версия на събитията. Съдът отбелязва, че жалбоподателите са изложили последователно и ясно личната си история и участието си на 13 август 2014 г. при щурмуване на оградите издигнати на сухопътната граница между Мароко и Испания. В подкрепа на твърденията си жалбоподателите са представили видео кадри, показващи щурмуването на оградите, така както са описани от тях, и на които те твърдят, че се разпознават. Предоставените от правителството експертни доклади не опровергават доводите на жалбоподателите, а единствено доказват техническата невъзможност да се идентифицират жалбоподателите на видео кадрите. По-нататък Съдът отбелязва, че правителството не отрича извършеното незабавно експулсиране на 13 август 2014 г. При такива обстоятелства и с оглед на контекста на настоящото дело, Съдът счита, че жалбоподателите са представили *prima facie* доказателства за участието си в щурмуването на граничните огради в Мелила, което не е убедително опровергано от правителството. Затова Съдът отхвърля възражението за липса на статут на жертва и приема, че изложените от жалбоподателите събития са се случили.

89-94. Правителството оспорва твърдението, че Испания е отговорна за събитията в граничната зона, разделяща Кралство Мароко и Кралство Испания. Потвърждава, че оградите са били издигнати на испанска територия, но поддържа, че те представляват „оперативна граница“, предназначена да предотврати неразрешено влизане на чужденци. Правителството твърди, че жалбоподателите, след като са се покатерили на оградите, не са се спуснали сами от „вътрешната“ ограда (третата ограда от испанската страна), а са били задържани от гражданските служители на *Guardia Civil* и ескортирани обратно до Мароко. Тъй като не са преминали полицейската линия, след която се извършвал контрол, те не са попадали под пълната юрисдикция на Испания. Жалбоподателите заемат становището, че юрисдикцията на Испания не може да се поставя под въпрос, доколкото оградите са разположени на испанска

територия, факт, признат и от правителството.

95-101. Становища по въпроса са изложили и третите страни, конституирани в производството. Според правителствата на Франция, Италия и Белгия жалбоподателите не са били в юрисдикцията на Испания, тъй като не са влезли на територията ѝ. Конституираните НПО (CEAR, AIRE Centre, Amnesty International, ECRE, International Commission of Jurists, Нидерландския съвет по бежанците и ВКБООН) поддържат, че жалбоподателите са били под ефективния контрол на властите, без значение дали са влезли на територията или са останали на границата.

102-106. Съдът напомня, че юрисдикцията на държавата по чл. 1 е преди всичко териториална и по правило се предполага, че се упражнява върху цялата територия на държавата. Само при изключителни обстоятелства тази презумпция може да бъде ограничена, по-специално когато държава е възпрепятствана да упражнява властта си на част от своята територия. В настоящия случай не се спори, че въпросните събития са се случили на испанска територия. Тъй като се предполага, че юрисдикцията на дадена държава се упражнява на цялата ѝ територия, въпросът, който трябва да бъде разгледан, е дали испанската държава може, като се позовава на изключителни обстоятелства, да промени или намали обхвата на юрисдикцията си, твърдейки „изключване на юрисдикцията“ на територията ѝ, където са се случили въпросните събития. Съдът е признал, че държавите, които формират външните граници на Шенгенското пространство, в момента изпитват значителни затруднения при справянето с нарастващия приток на мигранти и хора, търсещи убежище (виж *M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], no. 30696/09, § 223; *Hirsi Jamaa and Others v. Italy* [GC], no. 27765/09, § 122; и *Sharifi and Others v. Italy and Greece*, no. 16643/09, § 176), но не е правил изводи по отношение на юрисдикцията на засегнатите държави.

107-111. В конкретния случай, за да обоснове „изключване на юрисдикция“ правителството сочи трудността при контролирането на нелегалната имиграция

през анклава Мелила и по-специално шурмуването на граничните огради от групи, които обикновено се състоят от няколко души чужденци. Не се твърди обаче тази ситуация да е попречила за упражняването на пълна власт върху тази част от националната територия. Всъщност от документите и видеозаписите, предоставени от страните, които показват как испанските служители на реда помагат на мигранти да слязат от оградата е ясно, че само испански власти са действали там. Следователно Съдът не може да установи никаква „ограничаваща фактическа ситуация“ или „обективни факти“, които биха могли да ограничат ефективното упражняване на властта на испанската държава върху територията ѝ на границата между Мелила и Мароко и, следователно, да обори „презумпцията за компетентност“ по отношение на жалбоподателите. Освен това Съдът е заявявал вече, че специалният характер на ситуацията свързана с миграцията не може да оправдае съществуването на територия, попадаща извън обхвата на закона, в която хората не попадат в нито една правна система, която да им позволи да се ползват от правата и гаранциите, защитени от Конвенцията и които държавите са поели задължение да осигурят на всички в рамките на своята юрисдикция. Конвенцията не може да бъде селективно ограничена само до части от територията на държавата чрез изкуствено намаляване на обхвата на териториалната юрисдикция. В заключение, противното би означавало обезсмислянето на понятието за ефективна защита на правата на човека, което е в основата на цялата Конвенция. Съответно събитията, пораждащи твърденията за нарушения, попадат в обхвата на „юрисдикцията“ на Испания по смисъла на чл. 1 от ЕКПЧ и Съдът отхвърля възражението на правителството за липса на такава.

112-114. Съдът отхвърля възражението на правителството, че жалбоподателите са загубили статута си на жертва, тъй като няколко месеца след разглежданите събития те са влезли нелегално в Испания и спрямо тях са били издадени заповеди за експулсиране като посочва, че в случаи на твърдяно експулсиране Съдът не може да разглежда събития, възникнали след обсъжданото преминаване на границата.

115-122. Относно възражението за неизчерпване на средствата за защита Съдът отбелязва, че правителството е очертало различните процедури, които, според него, са били на разположение на жалбоподателите, за да влязат законно на испанската територия с входна виза или трудов договор, или като търсещи убежище. Предвид изложеното от жалбоподателите, че са били обект на колективно експулсиране, предложените от правителството процедури не могат да се считат за ефективни средства за защита по отношение на твърдяното нарушение. Самото то ги представя като алтернативи на незаконното влизане, а не като средства за защита. Съдът ще обсъжда този въпрос по-долу.

Твърдяното нарушение на чл. 4 от Протокол № 4 към Конвенцията

123. Жалбоподателите твърдят, че са били подложени на колективно експулсиране без индивидуална оценка на конкретните обстоятелства и при липса на каквато и да е процедура или правна помощ. Според тях тази ситуация отразява системна политика за отстраняване на мигранти без предварителна идентификация, която е била лишена от правно основание към съответния момент. Те уточняват, че настоящите молби не се отнасят до правото на влизане на територията на държава, а по-скоро до правото на провеждане на индивидуална процедура, за да могат да обжалват експулсирането си. В това отношение те се позовават на чл. 4 от Протокол № 4 към Конвенцията.

124. В решението си Отделението е намерило, че случаят наистина представлява експулсиране и тъй като мерките са били взети при липсата на каквато и да е процедура и оценка на индивидуалните обстоятелства или постановяване на предварително административно или съдебно решение, спрямо жалбоподателите е било извършено колективно експулсиране в нарушение на посочената разпоредба.

125-134. Правителството поддържа, че чл. 4 от Протокол № 4 не е приложим когато жалбоподателите не са изложени на опасност и/или е имало други възможни средства за кандидатстване за убежище или

влизане от сигурна страна. То твърди, че за да е налице експулсиране е необходимо лицата да са били на територията на страната, докато настоящият случай касае по-скоро предотвратяване на незаконното влизане на испанска територия. Освен това, за да е „колективно“ експулсирането трябва да е засегнало група лица, свързани от общи обстоятелства, специфични за тази група. Моли Съда да постанови, че жалбите са недопустими или, алтернативно, че е няма нарушение на чл. 4 от Протокол № 4 или чл. 13 от Конвенцията.

135-141. Жалбоподателите оспорват становището на правителството позовавайки се на *travaux préparatoires* на Протокол № 4, практиката на ЕСПЧ и Директива 2013/32/ЕС относно общите процедури за предоставяне и отнемане на международна закрила.

142-143. Според Комисаря по правата на човека към Съвета на Европа, съгласно законодателството в сила през разглеждания период на чужденците е можело да бъде отказано влизане на границата, но за целта е била необходима идентификация и регистрация, процедурни гаранции и т.н. През 2015 г. законът е бил променен, по начин, който накърнява защитата на основни права на мигрантите и насърчава практиката на общо връщане от други държави членки. На последно място, позовавайки се на доклада на специалния представител на Генералния секретар относно мигрантите и бежанците, Комисарят отбелязва, че хората, идващи от африканските държави на юг от Сахара (Субсахарска Африка) нямат достъп до ГКПП „Бени Ензар“ и за тях все така единственият начин да влязат в Испания е да се катерят през граничните огради.

144-151. Според белгийското правителство случаят попада изцяло в обхвата на наблюдението на външните граници на Шенгенското пространство за целите на чл. 77, § 1(б) ДФЕС. Френското правителство поддържа, че случаят се различава от разглеждания по делото *Hirsi Jamaa and Others* (цитирано по-горе), където жалбоподателите са били заловени в открито море и съответно не са можели да кандидатстват за убежище. Според италианското правителство жалбоподателите са имали възмож-

ност да кандидатстват за убежище, но не са го направили. В такава ситуация всяка европейска държава би била длъжна да се съобрази със задълженията си да наблюдава и контролира външните граници на ЕС в интерес на всички държави членки и с цел борба с трафика на хора и нелегалната имиграция.

152-163. ВКБООН поддържа казаното от Комисаря по правата на човека, подчертавайки, че мигрантите от Субсахарска Африка нямат достъп до процедури на граничните пунктове на Мелила, тъй като системно не биват допускани до границата от мароканска страна. Върховният комисар по правата на човека към ООН изтъква, че забраната за колективно експулсиране се различава от принципа *non-refoulement* по това, че той е част от правото на справедлив процес. Държавите са длъжни да осигурят на жертвите на колективно експулсиране правото на ефективно правно средство с автоматичен суспензивен ефект. Според СЕАР няма оправдание към испанските анклавни в Африка (Мелила и Сеута) да се прилагат специални правила, които позволяват на властите да връщат мигранти без провеждането на процедура, по начин, който е несъвместим с принципа за правна сигурност. Едновременно с това правната рамка относно предоставянето на международна закрила в Мароко била неадекватна, а от доклади на международни организации било видно, че бежанците от Субсахарска Африка са жертви на насилие и сексуална злоупотреба по пътя им към тези два анклава. В общо становище останалите НПО посочват, че според тях Директивата по процедурите (2013/32/ЕС) е приложима не само към молби за международна закрила от лице, на което е позволено да влезе в дадена държава, но и към процедурите на границата. Отказът на група лица с друго гражданство на достъп до територията или до границата без да се отчита индивидуалните обстоятелства на всеки от тях според тези НПО представлявало нарушение на чл. 4 от Протокол № 4.

164-172. Съдът отбелязва, че в настоящия случай за първи път следва да разгледа въпроса за приложимостта на чл. 4 от Протокол № 4 по отношение на незабавното и принудително връщане на чужденци от

сухопътна граница, след опит на голям брой мигранти масово да преминат през границата по неразрешен начин. Трябва да се подчертае, че съгласно международно право и при спазване на договорните им задължения, включително тези, произтичащи от Конвенцията, договарящите държави имат право да контролират влизането, пребиваването и извеждането на чужденци. Съдът също така потвърждава правото на държавите да установяват свои собствени имиграционни политики в контекста на двустранно сътрудничество или в съответствие със задълженията си, произтичащи от членството в ЕС (виж *Georgia v. Russia (I)* [GC], no. 13255/07, § 177; цитираното *Sharifi and Others*, § 224 и *Khlaifia and Others v. Italy* [GC], no. 16483/12, § 241). Поради тази причина държавите страни по Конвенцията, могат да изграждат гранични съоръжения, които да позволяват достъп до тяхната национална територия само на лица, отговарящи на съответните законови изисквания. Независимо от това Съдът подчертава, че проблемите, които държавите могат да срещнат при управлението на миграционните потоци или при приемането на лица търсещи убежище, не могат да оправдаят прибягването до практики, които са несъвместими с Конвенцията или Протоколите към нея (виж цитираното *Hirsi Jamaa and Others*, § 179). Националното вътрешно законодателство, което регулира граничния контрол, не може да направи недействителни или неефективни правата, гарантирани от Конвенцията и Протоколите към нея, и поспециално чл. 3 от Конвенцията и чл. 4 от Протокол № 4.

173. В настоящия случай, тъй като правителството твърди, че делото на жалбоподателите се отнася до отказ за приемане на испанска територия, а не до експулсиране, от Съда се изисква да провери дали понятието „експулсиране“, както се използва в чл. 4 от Протокол № 4, обхваща и недопускането на чужденци на държавната граница или – по отношение на държави, принадлежащи към Шенгенското пространство – на външна граница на тази зона.

172-184. Съдът прави подробен преглед на актове на Съвета на Европа, ЕС и други международни организации относно съдържанието на понятията експулсиране,

недопускане и забрана за връщане. От своя страна Съдът не се е произнасял досега по отношение на разграничението между неприемане и експулсиране на чужденци, и по-специално на мигранти или лица, търсещи убежище, които са под юрисдикцията на държава, която впоследствие принудително ги прогонва от територия си. Съдът счита, че защитата, която ЕКПЧ предоставя, следва да се тълкува автономно (виж *Micallef v. Malta* [GC], no. 17056/06, § 48; *Del Río Prada v. Spain* [GC], no. 42750/09, § 81, и *Allen v. the United Kingdom* [GC], no. 25424/09, § 95) и не може да зависи от формални съображения, като например дали лицата, на които би се предоставила закрила, са били допуснати на територията на договаряща държава в съответствие с определена разпоредба от националното или европейското законодателство, приложима към въпросната ситуация. Обратният подход би довел до сериозни рискове от произвол, доколкото лицата, имащи право на защита съгласно Конвенцията, биха могли да бъдат лишени от такава защита въз основа на чисто формални съображения, например с мотива, че ако не са преминали законно границата на държавата, не могат да имат обоснована претенция за защита по Конвенцията. Легитимният интерес на държавите да отблъснат все по-честите опити за заобикаляне на имиграционните ограничения, не може да стигне дотам, че да направи неефективна защитата, предоставена от Конвенцията и по-специално от чл. 3.

185-188 Тези мотиви са послужили на Съда да тълкува понятието „експулсиране“ в общото му родово значение (“да се изведе от едно място”), като отнасящо се до всяко принудително отстраняване на чужденец от територията на държавата, независимо от законността на пребиваването му, продължителността на времето, което е прекарал на територията на държавата, мястото, където е бил задържан, статута му на емигрант или лице търсещо убежище и поведението му при преминаване на границата. Съдът използва термина и в контекста на чл. 3 и чл.13 от Конвенцията и по-специално по отношение на връщането на чужденци от границата. В резултат на това е приел чл. 3 от Конвенцията и чл. 4 от Протокол № 4 да се прилагат за всяка ситуация, попадаща под юрисдикцията на държавата, включително

за ситуации, в които властите все още не са разгледали наличието на основания, даващи право на заинтересованите лица да искат защита съгласно тези разпоредби. Тези съображения, които са в основата на скорошните решения по делата *Hirsi Jamaa and Others*, *Sharifi and Others* и *Khlaifia and Others* (всички цитирани по-горе) относно жалбоподатели, които са се опитали да влязат на територия на договаряща държава по море са приложими и към настоящия случай, където е направен опит да се пресече сухопътната граница. Съдът също така подчертава, че Конвенцията и протоколите към нея не защитават правото на убежище като такова. Закрилата, която те предоставят, е ограничена до правата, залегнали в нея, включително по-специално правата по чл. 3. Тази разпоредба забранява връщането на всеки чужденец, който е под юрисдикцията на една от договарящите държави за целите на чл. 1 от Конвенцията в държава, където ще съществува риск да бъде подложен на нечовешко или унижително отношение или изтезание.

189-191. В настоящия случай правителството твърди, че жалбоподателите не са били подлагани на експулсиране. Вярно е, че след преминаването на границата те са попаднали под контрола на граничните служители, но не им е било предоставено разрешение за законно влизане на испанската територия. За да се реализира експулсиране, засегнатото лице първо трябва да е било допуснато до територията, от която впоследствие да е изгонено. Съдът не се съмнява, че жалбоподателите са били задържани от испански гранични служители на испанска територия и следователно са били под юрисдикцията на Испания по смисъла на чл. 1 от Конвенцията. Понататък е безспорно, че жалбоподателите са били изведени от испанска територия и принудително върнати в Мароко, противно на волята им и с белезници, от служители на *Guardia Civil*. Следователно е налице „експулсиране“ по смисъла на чл. 4 от Протокол № 4 и тази разпоредба е приложима към настоящия случай.

192-195. Според практика на Съда експулсирането се счита за „колективно“ по смисъла на чл. 4 от Протокол № 4, ако чужденците са принудени като група да

напуснат държавата, „освен ако мерките са предприети въз основа на разумно и обективно разглеждане на индивидуалния случай на всеки отделен чужденец от групата“. Що се отнася до това дали експулсирането е „колективно“ по смисъла на чл. 4 от Протокол № 4, Съдът напомня практика си, според която, прилагателното „колективно“ по отношение на експулсиране, се отнася до „група“, без да се прави разлика какъв е броят на лицата в групата. Освен това Съдът никога досега не е изисквал колективният характер на експулсирането да е обусловен от принадлежност към определена група или от специфични характеристики като произход, националност, убеждения или друг фактор, за да е приложим чл. 4 от Протокол № 4.

196-198. Съдът напомня, че чл. 4 от Протокол № 4 установява набор от процедурни гаранции, насочени към предотвратяване извеждането на чужденци от страна на държавата, без да им се даде възможност да изложат аргументи си срещу мярката, предприета от съответните власти. Съдът е установил, че за да се определи дали е извършена в достатъчна степен индивидуална преценка, е необходимо да се вземат предвид конкретните обстоятелства на експулсирането и „общия контекст в разглеждания период“ (*Khlaifia and Others*, § 238). Член 4 от Протокол № 4 изисква националните власти да гарантират, че всеки от засегнатите чужденци ще разполага с реална и ефективна възможност да изложи аргументи срещу експулсирането си. В този контекст фактът, че множество чужденци са обект на подобни решения, сам по себе си не води до заключението, че има колективно експулсиране, ако на всяко от засегнатите лица е предоставена възможност лично да изложи пред компетентните органи аргументите си. Член 4 от Протокол № 4 обаче не гарантира при всички обстоятелства правото на лично интервю, тъй като изискванията на тази разпоредба могат да бъдат изпълнени и ако всеки чужденец има реална и ефективна възможност да представи аргументи срещу експулсирането му и тези доводи са разгледани по подходящ начин от властите на ответната държава. В решението *Khlaifia and others*, представителите на жалбоподателите не са успели да посочат „ни най-малкото фактическо или правно основание,

което според международното или националното право би могло да оправдае присъствието на техните клиенти на италианска територия и да предотврати извеждането им“. Това е поставило под въпрос необходимостта от провеждане на индивидуално интервю.

200-201. На последно място, поведението на жалбоподателя е от значение при преценката каква защита следва да се предостави на основание чл. 4 от Протокол № 4. Според добре установената практика на Съда няма нарушение на тази разпоредба, ако липсата на индивидуално решение за експулсиране може да се обясни с личното поведение на жалбоподателя, като например липса на активно съдействие от негова страна. Според Съда същия принцип трябва да се прилага спрямо ситуации, при които поведението на лицата, които преминават сухопътна граница по неразрешен начин, умишлено се възползват от големия си брой и използват сила, е такова, че да създаде ясно размирна ситуация, която трудно се контролира и застрашава обществената безопасност. В такива случаи обаче при преценката на оплакване по чл. 4 от Протокол № 4 Съдът задължително ще съобрази, с оглед обстоятелствата по случая, дали държавата е предоставила реални и ефективни възможности за законно влизане на нейната територията, по-конкретно чрез въведени гранични процедури. Когато има предвиден такъв достъп, но жалбоподателят не се е възползвал от него Съдът, без да се засяга приложението на чл. 2 и чл. 3, ще прецени дали за това е имало убедителни причини, основани на обективни факти, за които ответната държава носи отговорност.

202-203. В настоящия случай Съдът отбелязва, че правителството е оспорило „колективния“ характер на експулсирането, на което се твърди, че жалбоподателите са били подложени, тъй като делото се отнасяло само за две лица. В това отношение Съдът отбелязва, че жалбоподателите по настоящото дело са били част от голяма група чужденци, действащи едновременно и са били подложени на същото третиране като останалите членове на групата.

204-205. Правителството поддържа, че извеждането на жалбоподателите е резултат

от тяхното „виновно поведение“, тъй като те не са подали молби за международна защита на ГКПП „Бени Ензар“ или в някое испанско посолство. Според жалбоподателите ответната държава не предоставяла истинска и ефективна възможност за легален достъп до Испания. Подчертават невъзможността на лица от Субсахарска Африка да получат достъп до местата, посочени от правителството.

206-211. Съдът отбелязва, че жалбоподателите по настоящото дело са били част от многобройна група, която се е опитала да влезе на испанска територия, прекосявайки сухопътната граница без разрешение, възползвайки се от големия си брой и в контекста на предварително планирана операция. В настоящия случай самоличността на жалбоподателите не е била установена, тъй като не е била предприета писмена процедура за разглеждане на техните индивидуални случаи. Връщането им в Мароко *de facto* е представлявало индивидуално незабавно предаване от испанските гранични власти само въз основа на оперативен протокол на *Guardia Civil*. По отношение на договарящи държави като Испания, чиито граници поне частично съвпадат с външните граници на Шенгенското пространство, ефективността на правата по Конвенцията изисква тези държави да предоставят реален и ефективен достъп до способности за законно влизане, по-конкретно чрез въведени гранични процедури за лицата, пристигнали на границата. Тези способности трябва да позволят на всички лица, които са били подложени на преследване, да подадат молба за закрила, основана по-специално на чл. 3 от Конвенцията, при условия, които гарантират, че молбата ще се разгледа по начин, съответстващ на международните норми, включително на Конвенцията. Там където съществуват достатъчен брой гранични пунктове и гаранция за правото да се поиска закрила съгласно Конвенцията по реален и ефективен начин, ЕКПЧ не е пречка държавите да изпълняват задължението си за контрол на границите, което да включва изискване молбите за предоставяне на такава закрила да се подават на съществуващите гранични пунктове. Следователно държавите могат да откажат влизане на своята територия на чужденци, включително

потенциално търсещи убежище, които без убедителни причини не са се съобразили с организацията по подаване на молби за закрила, искайки да преминат границата на друго от предвиденото за това място, особено, както това е станало в настоящия случай, възползвайки се от големия брой хора и използвайки сила. В случай, че жалбоподателите не са се възползвали от законовите процедури за подаване на молба за закрила и вместо това са прекосили границата по неразрешен начин, липсата на убедителни причини защо не са използвали тези процедури може да се счита за последица от тяхното поведение и така да бъде оправдаван факта, че граничните служители не са разгледали всеки един случай поотделно.

212-217. В тази връзка Съдът отбелязва, че жалбоподателите съгласно испанското законодателство са имали няколко възможности да поискат допускане до националната територия било чрез кандидатстване за виза или чрез кандидатстване за международна закрила, по-специално на ГКПП „Бени Ензар“, както и в дипломатическите и консулски представителства на Испания в техните страни на произход или транзит или в Мароко. Установено е, че на 1 септември 2014 г., малко след събитията по настоящото дело, испанските власти са отворили офис за регистриране на молби за убежище, който работи денонощно в ГКПП „Бени Ензар“. Преди тази дата за периода 1 януари – 31 август 2014 г. в Бени Ензар са били подадени 6 молби за закрила от лица от Субсахарска Африка, а след тази дата – нито една. От тук не може да се направи извода, че държавата не е предоставила истински и ефективен достъп до граничните си пунктове. Твърдението на жалбоподателите, че „през разглеждания период никой не е можел да кандидатства за убежище на ГКПП „Бени Ензар““ не е достатъчно за да обори това заключение.

218-220. След това Съдът проверява дали жалбоподателите са имали убедителни причини да не са възползват от процедурите на ГКПП „Бени Ензар“. Няколко от встъпилите страни в производството отбелязват, че за лица от Субсахарска Африка, пребиваващи в Мароко е било невъзможно или много трудно физически да стигнат до това ГКПП.

Представените доклади обаче, по-конкретно тези на ВКБООН и Комисаря по правата на човека към Съвета на Европа, не представят достатъчно убедителни причини и фактически обстоятелства в подкрепа на тези твърдения. В някои от тях се споменава расизъм или жестоки паспортни проверки от мароканска страна, но никъде не се прави предположение, че испанското правителство по някакъв начин е отговорно за това състояние на нещата. Едва за първи път в съдебното заседание пред Голямата камера жалбоподателите твърдят, че са направили опит да достигнат Бени Ензар, но са били „преследвани от марокански офицери“. Като се остави настрана достоверността на това твърдение, направено на много късен етап от процедурата, Съдът отбелязва, че в нито един момент жалбоподателите не са заявили, че за твърдените препятствия за достигане на граничния пункт отговорност носят испанските власти. Следователно Съдът не е убеден, че жалбоподателите са имали необходимите основателни причини, да не използват за преминаване ГКПП „Бени Ензар“ в разглеждания период, където да изложат основанията си срещу експулсирането им по подходящ и законосъобразен начин.

221-229. Съдът подчертава, че Конвенцията цели да гарантира на лицата под нейна юрисдикция практични и ефективни права, а не такива, които са теоретични и илюзорни. Това обаче не означава, че договарящата държава има общо задължение съгласно чл. 4 от Протокол № 4 да постави под своя юрисдикция лица, които са под юрисдикцията на друга държава. В настоящия случай, дори ако се приеме, че са съществували трудности при физическото приближаване до граничния пункт от мароканската страна, не се установява ответното правителството да е отговорно за това. Тази констатация е достатъчна за Съда да заключи, че не е налице нарушение на чл. 4 от Протокол № 4. Макар при този извод да не е необходимо да се произнася по въпроса дали посочените посолства и дипломатически служби също биха предоставили на жалбоподателите необходимото ниво на достъп Съдът го разглежда с оглед подробната информация предоставена от правителството – приложимо законодателство и статистически данни – и приема, че

жалбоподателите са могли да подадат молба за международна закрила в испански посолства и консулства в Мароко, в страните си по произход или тези през които са преминали, но се са дали обяснения защо не са се възползвали от тези възможности.

231. В светлината на тези наблюдения Съдът счита, че всъщност жалбоподателите сами са се поставили в риск, като са участвали в шурмуването на граничните огради на Мелила на 13 август 2014 г., възползвайки се от големия брой участници и използвайки сила. Те не са се възползвали от съществуващите в закона процедури за влизане на испанска територия. Следователно, в съответствие с установената си практика, Съдът счита, че липсата на индивидуален подход при вземане на решението за извеждане на жалбоподателите от територията на Испания е последица от тяхното собствено поведение и ако те наистина са желали да реализират правата си съгласно Конвенцията е следвало да се възползват от официалните процедури съществуващи за тази цел. Съответно няма нарушение на чл. 4 от Протокол № 4.

232. Трябва обаче да се уточни, че тази констатация не поставя под въпрос широкия консенсус в рамките на международната общност относно задължението и необходимостта на договарящите държави да защитават своите граници по начин, който съответства на гаранциите, предвидени Конвенцията и по-специално със задължението за *non-refoulement*.

Твърдението за нарушение на чл. 13 от Конвенцията във връзка с чл. 4 от Протокол № 4

233-244. По оплакването на жалбоподателите, че не са разполагали с правно средство със суспензивен ефект, което да им позволи да обжалват незабавното си връщане в Мароко Съдът посочва, че испанският закон предвижда възможност за обжалване на границата на заповедите за извеждане, но самите жалбоподателите също е трябвало да се съобразят с правилата за подаване на жалби, а именно чрез дипломатическо или консулско представителство. Съдът вече прие, че липсата на индивидуализирани процедури за извеждане е последица от собственото поведение на

жалбоподателите, които са се поставили в незаконно положение, при преминаването на граничните огради на Мелила. При тези обстоятелства не може ответната държава да бъде държана отговорна за липсата на правно средство за оспорване на извеждането. Следователно не е налице нарушение на чл.13 във връзка с чл.4 от Протокол № 4.

По делото са приложени особените мнения на съдия Rejchal и съдия Koskelo относно приложимостта на чл. 37 от Конвенцията и приложимостта на чл. 4 от Протокол 4 към случая.

• ДЕЛА НА СЕС

В акта за преюдициално запитване на РС Благоевград относно тълкуването на чл. 402, ал. 2 КТ, който предвижда налагане на имуществена санкция с фиксиран минимален размер от 20 000 лв. на работодател заради непредставяне на документи, поискани му при извършване на проверка за правилното прилагане на трудовото законодателство, без възможност за съда евентуално да промени тази санкция, при положение че такава възможност е предвидена в националното право в сходни случаи на неизпълнение на разпореждания на държавен орган не са посочени каквито и да било обстоятелства, въз основа на които да може да се приеме, че главното производство се отнася до тълкуване или прилагане на норма от правото на Съюза, различна от съдържащите се в Хартата. Всъщност в акта за преюдициално запитване по никакъв начин не се установява, че главното производство се отнася до

национална правна уредба, с която се прилага правото на Съюза по смисъла на чл. 51, § 1 от Хартата. Следователно произнасянето по въпросите, поставени от РС Благоевград с акт от 11 април 2019 г., очевидно не е от компетентността на Съда на Европейския съюз.

[Определение на СЕС по дело C-376/19](#)

1) Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска държава членка да отхвърли заявление за събиране на семейството, подадено от гражданин на трета страна, съпруг(а) на лице, което е гражданин на Съюза и на тази държава членка и което никога не е упражнявало свободата си на движение, само и единствено поради това че този гражданин на Съюза не разполага с достатъчно средства за себе си и за своя(та) съпруг(а), с цел да не се превърнат в тежест за системата за социално подпомагане, без оглед на това дали между споменатия гражданин на Съюза и съпруга(та) му съществува отношение на зависимост от такова естество, че при отказ да се признае производно право на пребиваване на последния/последната, споменатият гражданин на Съюза би бил принуден да напусне територията на Съюза като цяло и по този начин би бил лишен от ефективно упражняване на най-съществената част от правата, които му предоставя неговият статут.

2) Член 20 ДФЕС трябва да се тълкува в смисъл, че не е налице отношение на зависимост, което може

да обоснове предоставянето на производно право на пребиваване по силата на този член, само и единствено поради това че съответният гражданин на държава членка, който е пълнолетен и никога не е упражнявал свободата си на движение, и съпруга(та) му, който/която е пълнолетен гражданин на трета страна, са длъжни да живеят съвместно в съответствие с предвидените в правото на държавата членка, чийто гражданин е този гражданин на Съюза, задължения в брака.

[Решение на СЕС по дело C-836/18](#)

Фондация „Български адвокати за правата на човека“

Гр. София 1000
Ул. „Гурко“ № 49, вх. А, ет. 3
Тел./Факс. : 02/980 39 67

e-mail: hrlawyer@blhr.org

www.blhr.org

Редактор на броя *София Разбойникова*

Подбор на решенията на ЕСПЧ *Здравка Калайджиева*

За изготвянето на броя допринесоха *Анна Гаврилова-Анчева, Искър Искъров, Стоян Мадин, Здравка Калайджиева, Диляна Гитева, Георгица Петкова, Христо Пешев.*

E-mail за връзка: hrlawyer@blhr.org

© Всички права запазени

Публикуваният текст не обвързва Европейския съд по правата на човека, Съвета на Европа или Съда на Европейския съюз.

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Фондация „Български адвокати за правата на човека“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този документ отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.

www.ngogrants.bg